

V a r p a s išeina kas mėnesis. Metinė prekė su parsiantimu:

Rusijoje . . . uždengtose
gromatose . . . 6 rubl.,
Prusuose . . . 4 auks.,
Amerikoje ir kitur 5 auks.

VARPAS

Apgarsinimai V a r p e,
už istisą eilutę smulkaus
rašto kaštuoja
80 fen. arba 40 kap.

literatūros, politikos ir mokslo mėnesinis laikraštis.

Reikia buti drąsiems.

Šiandien galima tvirtai sakyti, juog lietuvių yra pabudusi tarp visų Lietuvos gyventojų luomų, pradėdant nuo augštesnės inteligencijos ir baigiant ukininkais; jau ir bajorija daugiur pasibudo iš tautiškosios savo letargijos ir, girdėti, bando dėtisi prie mūsų patriotiškojo judėjimo. Žinios apie tokius faktus linksmia širdį kiekvieno gero suspaustos tėvynės sunaus, gamina drąsą vis su didesne energija ir atsidavimu dirbti tautišką dirvą.

Nėra abejojimo, kad dabar ir menkiausias žingnelis ar žodelis, patriotiškoje linkmėje atliktas, turi labai didelę vertę ir gabena gausius vaisius tautystės progresui. Paimkime, kad ir tą patį atvirą visur kalbėjamą lietuviškai, — jug jisai gabena milžiniškas pasekmes. Sakysime, važiuoju aš ar kitas kas gelžkeliu. Vagonas pilnas žmonių: priešais ir aplinkui sėdi kad ir kunigas, aficieras, daktaras, žemvaldys ir kitoki žmonės. Didžiama vagonė kalbasi lenkiškai, kitasai ir maskoliškai; bet patyrusi akis tuojaus patėmyja, kad didesnė dalis važiuojančiųjų tur buti Lietuviai; po kiek laiko vienas tarp keliauninkų išpalengvo ima versti ant savo. Jisai pradeda su savo kaimynu kalboje vis artyn eiti prie Lietuvos ir pagaliaus ištaria žodį lietuviškai: kaip tik išgirdo lietuviškai antras kaimynas, ir anasai prisideda prie kalbos, paskui trečias, ketvirtas, ir ant galo pasižiūri, — jau didesnė pusė važiuojančiųjų kalba lietuviškai. Jug žinoma, ne visi jie pirm to buvo „geri“ Lietuviai, bet staiga per įtekmę jie įgavo tą drąsą arba ir dvasią. Tokią vertę turi atviras vartojimas lietuviškos kalbos! Tai ant pažiūros, rodos, ne-kas darbas, o turi tokias milžiniškas pasekmes. O dabar išivaizdinkime, kas tai būtų per rezultatai, kad mes, tokiuose ir panašiuose atvejuose, iš pirmo žodžio su kitais pradėtumėm lietuviškai kalbėti. Labai gal buti, kad mūsų interlokutorius yra pats geras Lietuvis, ir per tą be didžios gaišties tuojaus galima gražiai pasikalbėti, paduodant tokiu būdu ir kitiems gražų pavyzdį; o antrą, ir koksai „bajoras“ arba ir svetimtautis, staiga užkalbintas lietuviškai. jei tik mokės lietuviškai, labai galima tikėtis, juog atsilieps lietuviškai ir, jei paskui mes turėsime ir reikalingą išveidį bei priderantį apspėjimą, jisai nė nedrįs kitaip su mums kalbos kreipti, ir pasiliks ant to žmogaus didelis įspudis, kurs gal turėti labai rimtas pasekmes. O jeigu mūsų interlokutorius

ir ne atsilięptų mums lietuviškai, tai ir nėra ką nusiminti, nėra galime tikėtis, juog tasai mūsų drąsumas užpelnys prieš Lietuvius ir mūsų kalbą bent respektą, kurio mes da vis daugel kartų pasigendame tarp svetimtaučių. Jug Anglas, keliaudamas per Rusiją, bando žmones kalbinti angliškai, — kodel-gi mes negalime Lietuvoje žmones lietuviškai kalbinti? O šitokiuose sykiuose vis reikia turėti omenyje ir kaimynus.

O dabar paimkime ir palyginkime su šitokiu tokį sykį, kada Lietuviai sėdi šalia kits kito ir neišdrysta kits kito lietuviškai užkalbinti, arba kalbas nedrąsiai, pašnabšdoms etc., — kaip tai nepuikiai išrodo ir kokia pagalei proga agitacijos nu-eina ant niekų. Vyrai, bukime drąsus savo žemėje, toji drąsa gausiai užsimokės!

K a i n a s.

Misterija Byron'o parašyta, vertė Vincas Kapsas.
(Tąsa.)

Liuciperius.

Koki?

Kainas.

Tai gi tu parodyk!

Liuciperius.

Ar drįsi pamatyti?

Kainas.

Nežinau,

Bet da ikiol tu nieko neparodei,
Ko aš nebučiau drįsęs pamatyt.

Liuciperius.

Eiva! Ką nori pamatyt: ar daigtus
Nemirtinus, ar mirtinus?

Kainas.

Koki

Daigtai yra?

Liuciperius.

Yr' abejopi. Bet gi

Prie ko labiau palinkusi širdis?

Kainas.

Prie to ką aš matau.

Liuciperius.

O kas arčiausiai

Tau guli prie širdies?

Kainas.

Ko aš esmi

Nematęs niekadės ir nematau da —
Tai slėpinys mirties.

Liuciperius.

Ar aš galiu

Parodyti sutvėrimus, kurie jau
Numirė, teip kaip aš parodžiau tau
Daug tokių, ką numirt negali?

Kainas.

Rodyk!

Liucipierius.

Tai judinkim galingus mūs sparnus!

Kainas.

Kaip lekiamo! žvaigždynai nyksta, gestal
Kur žemė dingo? Duok ją pamatyti:
Jug aš iš jos esmi sutvertas.

Liucipierius.

Akys

Neužmatys jau. Prieš pasaulę ji
Dabar tokia menka, kaip tu prieš žemę.
Vienok nuo jos tu neišbėgsi: vėl
Ant jos atgal sugrįši, prie jos dulkių.
Tai prigul amžinystei mudviejų.

Kainas.

O kur dabar vėdi?

Liucipierius.

Prie to, kas buvo
Prieš tave da — prie tos pasaulės, nuo
Kurios jūs žemė tik menka skeveldra.

Kainas.

Tai žemė ne nauja?

Liucipierius.

Kaip gyvastis

Sena. Ji buvo jau prieš mane, tave
Ir tuos sutvėrimus, ką didesni
Už mus išrodo. Daug yr' sutvėrimų
Tokių, ką galo neturės. Kiti,
Ką patys sako, neturį pradžios, tai
Turėj' ją teip vargingą, kaip ir tu.
Galingi žuvo jau, idant turėtų
Vietas menki, nematomi beveik.
Tiktai ką laiks ir dausės yr' be galo
Ir be pradžios, ir nesimaino jie.
O permaina yra mirtis tik dulkėms.
Tu dulkė, tai tik tiek gali patirt,
Kas buvo dulkėms, ką tuojaus išvysi.

Kainas.

Ar dulkes? Dvasia! ką tik nori tu,
Regėti stengsiu.

Liucipierius.

Lėkkime!

Kainas.

Teip greitai

Tos šviesos gesta mano akise!
Arčiau prieinant mudviem, iš jų tulos
Didyn visėjo ir išrodė lyg
Pasaulės.

Liucipierius.

Teip yra tikrai.

Kainas.

Ar rojus

Tenai yra?

Liucipierius.

Gal but.

Kainas.

O žmonės yr'?

Liucipierius.

Ir žmonės yr', arba da sutvėrimai
Kur kas už juosius rasi augštesni.

Kainas.

Žalčiai yr' teip gi?

Liucipierius.

Ar be jų norėtum

Turėti žmones? Jug ir kirminai
Gyventi gali, ne tik tie, ką eina
Stati.

Kainas.

**Kaip mažinasi šviesos! Kur
Mes lekiamo dabar?**

Liucipierius.

I viešpatystę

Numirusių jau sutvėrimų ir
Šešėlių busiamų.

Kainas.

Labyn vis temsta.

Jau žvaigždės nyksta suvisai.

Liucipierius.

Vienok

Matai?

Kainas.

Tai da baisi šviesa! Nė saulė,
Nė mėnuo, nė žvaigždynas. Mėlynams
Nakties, raudonio prisisunkusios, tam
Drumstam pusiaušviesy' prapuola, bet
Matyti grumalai koki ten tamsūs
Ir dideli, o nepanašūs į
Pasaules, prie kurių arti mes buvom,
Kurios, šviesa aplietos, rodėsi
Teip pilnos gyvasties, kada, nuslinkus
Nuo jų šviesiai atmosferai, jos
Su įvairioms mum pasirodė formoms —
Su upėmis gilioms, augštais kalnais,
Tai spindulius išleisdamos iš savės,
Tai rodydamos lygumas vandens,
Tai žiedu apsuptos šviesiu, mėnuliais,
Kurie, kaip jos, panašus darosi
Į gražią mūsų žemę — o tuo-tarpu
Tamsu ir teip baisu išrodo čia.

Liucipierius.

Bet aišku. Troškai mirtį pamatyti
Ir mirusius sutvėrimus?

Kainas.

Aš to

Nenoriu. Jeigu jau žinau, kad yr' ji,
Ir jeigu tėvo kaltė ji mane,
Visus, ką pagimdysim, jos galybei
Paskyrė, tai su vienu jau žygiu
Norėčiau pamatyti, ką jug syki
Turėsiu priverstas išvyt.

Liucipierius.

Žiurėk!

Kainas.

Tamsu!

Liucipierius.

Jau teip ir pasiliks, bet mudu
Duris atrasim.

Kainas.

Baisūs verčiasi

Garai — kas tai?

Liucipierius.

Ižengk!

Kainas.

Ar aš sugrįšiu?

Liucipierius.

Tikrai sugrįši. Kas paskui mirties
Aprupis viešpatystę, ką dabartės
Mažai da tur gyventojų, kurių
Priveisite jug syki: tu ir tavo
Vaikai.

Kainas.

Tie debesiai tolyn labyn
Prasiskiria, apžiodami aplinkui
Galingais mus žiedais.

Liucipierius.

Tolyn!

Kainas.

O tu?

Liucipierius.

Susiramink! Nebutum tu be manęs

Už tavo žemės niekados. Tolyn!

(Abudu nyksta debesise).

Scena 2.

Pragaras.

Liucipierius ir Kainas.

Kainas.

O kokios tylvios, didelės pasaulės!
Čia daug jų, ne viena, ir da tirščiau
Jos apgyventos yr' už skridinius tuos
Šviesius, kurie ten sukasi augštai,
Kurie greičiau gyventojais man rodės
Kokio dangaus, iki patyriau aš,
Kad tai tik medegós negývos skiltys,
Tik galinčios ant sáves vietą duot
Gyviems daiktams, o ne gyventi páčios.
O čia teip ukanota ir tamsu,
Juog praeities kvapu jau atsiduoda.

Liucipierius.

Mirties čia viešpatystė. Iš-arcčiau

Norėtum mirtį pamatyt?

Kainas.

Ar-gi neprakeikė

Jis manęs, gyvastį man duodamas?

Ar da prieš tai, nuskynęs rojaus vaisių,

Manęs jis neprakeikė?

Liucipierius.

Teip, tiesa.

Tarp tavo tėvo ir tavęs įvykęs

Yr' prakeikimas. Kaip gi tas dalyks

Su broliais ir vaikais?

Kainas.

Pasidalisim

Visi mes tėvo šituos palaikus.

O kas daugiau daryt man pasilieka?

Aš jiems paliksiu tai, ką pats gavau.

O jūs ne'prubežiutos viešpatystės

Praskydusių šešėlių milžinų

Šmėklų, ir aiškiai matomos ir vos tik,

Galingos ir neramos — kas-gi jūs?

Ar jūs gyvenat da? ar jau gyvenot?

Liucipierius.

Yr' abejopų.

Kainas.

Kas-gi ta mirtis?

Liucipierius.

Ar tas, kurs jus sutvėrė, jums nesakė,

Kad dar yra gyvenimas kitoks?

Kainas.

Ikšiolei jis mums tiek tiktai tesakė,

Kad turime tikrai visi mes mirt.

Liucipierius.

O gali būti kada-nors jis teiksis

Ir šitą slėpinį jums pasakyt.

Kainas.

Laiminga bus ta valanda!

Liucipierius.

Laiminga!

Kur žinią duos per didelius skausmus,

Apsunkintą kančioms n'išpasakytoms,

Paskirtą mirijadams nekaltų,

Negimusių da atomų, tiktai tam

Dalykui turinčių imt gyvastį!

Kainas.

Kas per vieni paveikslai šie galingi,

Kur sukasi aplink manę? Visai

Jie nepanašūs nė į angelus, kur

Mačiau pas pragaišintą rojų, nė

Į žmones: į manė, į mano tėvą,

Į brolių seseris, nė į vaikus.

O jeigu jie ne angelai, tai vis tik

Už žmones viršesni: matyt, pilni

Stiprybės, statūs, gražūs, bet paveikslas

Jų neišreiškiamas. Aš niekados

Tokių n'esmi regėjęs sutvėrimų.

Nė serafinų jie netur sparnų,

Nė žmogaus gymio, nė galingų formų

Didžiųjų gyvulių, ir nė vienos

Esybės, kur dabar kvėpuoja. Gražūs,

Galingi jie, už gyvus gražesni,

Galingesni — į juos gi nepanašūs.

Aš nežinau, ar juos vadint gyvais.

Liucipierius.

Vienok gyveno.

Kainas.

Kur?

Liucipierius.

Kur tu.

Kainas.

Kada gi?

Liucipierius.

Ant tavo žemės buvo jie.

Kainas.

Adoms

Jug buvo pirmas.

Liucipierius.

Ne, tik tarp taviškių

Jis pirmas, o tarp šitų buti jis

Negal nė paskutinis.

Kainas.

Kas gi šitie?

Liucipierius.

O tas, kas pats tu busi ateityj'.

Kainas.

Kas buvo jie?

Liucipierius.

Esybės gyvos, puikios,

Galingos, gražios ir augštesnės tiek

Visam' kame už tėvą jūs Adomą, —

Kad ir da rojuje gyventų jis, —

Kiek jūs' išgimus' padermė pralenks jus,

Išmirus šešiasdešimts — tukstančiams

Eilių. O apie jos silpnumą spręski

Tu pagal savo kuną.

Kainas.

Vargas man!

Ar jie visi pradingo nelaimingi?

Liucipierius.

Visi ant savo žemės, kaip ir tu

Pradingsi ant savosios.

Kainas.

Mano žemė

Ar jiems teipos-gi prigulėjo?

Liucipierius.

Teip.

Kainas.

Ji permaža ir permenka man rodos,

Kad tókius milžinus-sutvėrimus

Galėjus būt' nešiot.

Liucipierius.

Tiesa, ji buvo

Kur-kas puikesnė.

Kainas.

Kaip gi ji galėj'

Sunykt?

Liucipierius.

Paklauskis to, kas sunaikino.

Kainas.

O kaip?

Liucipierius.

Per sukilimą gaivalų,
Kurie nesigailėdami sugriauja
Pasaules ir iš griaučių tveria vėl
Kitas. Laiknos retai tai atsitinka,
Bet tankiai amžinystėje. Žiurėk
Į praeitį.

Kainas.

Baugu žiurėt!

(Tęsis toliaus.)

Armėnų belletristai.

(Tęsimas.)

Vieną Balandžio rytą 1888 metų per Tifyso miestą palengvėle ėjo laidotuvių processija; neužmatoma minia žmonių, visa tauta, pradėdant nuo augščiausio jos sluogsnio ir baigiant paskutiniu proletariju, lydėjo į amžiną atsilsį brangų visiems žmogų. Tai lydėjo ne Tifyso kapitalistą, ne jenerolą kokį, ne aukštą valdininką . . . Ne, tai lydėjo literatą, kuriam dėkinga minia dabar susirinko atiduoti paskutinę garbę!

Kas per literatas? Kame paslaptis jo populiarškumo? Kas sutraukė ant jo kapo tiek daug žmonių visokių? Kam tas darbininkas, tas amatininkas, kuriems, rodos, rūpi tikti kasdieninė duona, metė savo darbą, užsidarė magazynus ir nuėjo ten, kur traukė juos koks lyg instinkto jausmas padėt vainiką ant kapo numirusio rašytojus? — Tai buvo Raffi, tas garsus Armėnų literatas, kursai kariavo už savo tautiečius, prispaustus turkaus jungo, tas žmogus, kursai tvirtai tikėjo, kad Armėnų tauta da gyva, kad ji tiktai užmigus, kad gilumoj' jos dūšios da neužgeso gyvasties kibirkstėlės.

Nekalbėdami daug apie Raffi'o gyvenimą, kadangi ir patiems Armėnams jo gyvenimas mažai težinomas, pasakysime čionai, tiktai tiek, kad Raffi buvo pirklio sūnus, gimė ir augo toj' Armėnijos dalyje, kuri yra po valdžia Persų; jis buvo mintrus vaikas, labai anksti pramoko senoviškos Armėnų kalbos, tulą laiką mokinosi Tifyso gimnazijoje, pasipažino su naujasnėmsėms vakarinės Europos literatūromis. Bet jis nepabaigė mokslo: tėvas pareikalavo, kad sūnus eitų jam padėt pirkliauti. Raffi iš Tifyso sugrįžo į Persiją pas savo tėvą. Padėdamas tėvui pirkliauti, Raffi išvažinėjo visą Armėniją ir tokiu būdu gerai pažino savo kraštą, matė pats tikrą padėjimą savo tautiečių. Ką matė Raffi, to užmiršt nebegalėjo; metęs pirklystę, ėmėsi už plunksnos ir iki galo savo amžiaus, per 25 su viršum metus, neliovė kalbėjęs apie tuos baises daigtus, kuriuos jis matė savo tėvynėje. O ką Raffi matė, važinėdamas po savo šalį, gali mums pasakyti Armėnų poetas Patkanjanas, kursai savo eilėse „Dūsaujimai“ parodė tai, kas buvo Armėnijoje jau daug metų vėliau. Štai tie „Dūsaujimai“, išguldyti čionai prozoje. „Argi negali Europa užstoti už Armėną, argi negali jo, paversto į gyvulį, padaryti žmogum, kaip ir visi, kurie yra sutverti ant paveiklo Dievo? Sakykit, argi Armėnas negali dirbt tos

žemės, kur'oje (tai jug ne paslaptis!) ilsisi jo tėvu tėvai? Argi nelaiminga Armėnė nė kūdikio negali užmigdyti savo daina? Ar tik vienam Armėnui draudžia jo tikėjimą, draudžia išpažinti Dievą, pakelt rankas į Dangų ir melstis savo prigimta kalba? Argi negali Armėnas turėt pačios, mergaičių, argi negali pakelt kardo, būti apgynėju jųj' nekaltybės? Sakykite, ar yr' kur nors ant žemės toks įstatymas, kad šimtas liudininkų-armėnų neatstoja vieno turkaus, ir tiktai pagal jo žodžius „šarijatas“ (sūdas) sprendžia? Ar bus tai prieš įstatymus sakyti: „tegul Armėnas sūdyja Armėną, tegul armėniškai išguldo man įstatymus, ir jei aš kaltas, tegul nukerta man galvą!“ Argi tai didelė bus kaltė, jei aš sakysiu: „tegul bus gardi jums mano duona, valgykite ją, tiktai neplėškite, nedeginkite mano turto!“ Tu pati, Europa, turi žmones, kurie sako: „gyvulus turi daugiau tiesių už nelaimingą, persekiojamą Armėnų tautą . . .“ „Sakyki man, Europa, ar tu turi da Dievą?“ — Tokiam tai padėjime Raffi matė savo tėvynę ir negalėjo jis ant tų baisenybių indiferentiškai žiurėti; jis metęs viską griebėsi už plunksnos ir ėmė rašyti. Iš-pradžią pajimtas pirmutinio karščio Raffi pradėjo rašyti eiles, paskui straipsnius laikraščiuose ir ant galo išėjo į tikrą savo kelią — belletristiką. Kaip žmogus su dideliu talentu ir karštas, draus patrijotas, Raffi savo raštais pilnais gražių idėjų, traukte traukė prie savęs Armėnų visuomenę. Armėnai niekad neužmirš jo „Džalaledino“ ir „Chento“ — tokia simpatiška ir niekumet nenustojanti savotendencija įdėta tuose raštuose. Jie pasirodė pabaigoje aštuntos desimties metų, kada Rusai buvo užėmę Turką, tą didžiausį Armėnų priešininką, ir kada galima buvo tikėtis, kad Armėnai sulauks laimingesnių dienų, jeigu tiktai, žinoma, patys parodys, kad da yra gyvi ir pasirengę stoti į kovą. Viltis laimingesnių dienų įkvėpė ir Raffi'ui idėjas, kurios išreikštos jo „Džalaledine“ ir „Chente“; tos tai idėjos ir patraukė skaitytojus prie savęs; Raffi paliko mylimiausias ir visų gerbiamas rašytojas; jo populiarškumas augte augo. Raffi buvo pirmutinis Armėnų literatas, kursai baigdams amžį, jau galėjo iš savo raštų valgyt duoną. — Kolei Raffi buvo gyvas, Armėnai nė kuo jam neparodė savo simpatijų, nė neapvaikščiojo 25 metų jubilėaus jo literariškų darbų. Tiktai kaip numirė, tai tuokert visa tauta jo pasigedo ir laidotuvių dieną išreikšė jam savo simpatijas tokioj' demonstracijoje, kokios ikitolei nepadarė nė vienam savo rašytojui. Tai buvo iškilmingas ir drauge liūdnas epilogas gyvenimo, pilno vargo, rūpesčių, kovos ir sunkaus darbo. . . . Bet ant kapo tokių dvasios kareivių vieta ne vienam tiktai liūdnamui: ant tokio kapo kiekviena tauta geriau pajunta savo dvasišką vienybę; ant vienos sunaikintos žmogaus gyvasties auga ir stiprinasi galinga gyvastis visos tautos . . .

Paminėdamas šiuo kartu apie Raffi tiktai tokiais apskriciais sakiniiais, svarbiausia ir interesingiausia dalį straipsnio, tai yra apie Raffi'o raštų tautišką tendenciją, aš atidedu kitam kartui, jeigu atsirastų nepakantrus skaitytojas, tai jo aš atsiprašau.

(Toliau bus.)

A iš B.

Nauji istoriški takai.

Lietuviai viduryje ir šiuuraryčiuose Europos.)*

Asija tai senasis svietas. — Šventas raštas ir visoki tyrinėjimai, iki šio laiko daryti, vieną liudyja, juog Asijoje atsirado pirmosios žmonių bendrystės,

*) Skaityk pradžia brosiurėlėje: „Lietuviai amžių gludumuose.“ Tilžėje, 1894.

juog Asijoje randamos seniausios žymės žmogaus. — Tenais, apygardoje keturių upių *Geon, Fison, Euphrat* ir *Tiger*, buvęs sutvertas pirmasis žmogus. — Iš keturių upių, minėtų Šventame rašte, dvi ir šiandien mato, — kur dingio kitodvi? — Ar gal Šventas raštas klysta?

Kiti mokyti vyrai sako, juog žemės išveizda, pradedant nuo jos sutvėrimo, dručiai atsimainė. Maža to, yra žymės ir užsiliko padavimai, juog dar ne teip seniai paveikslas sausos žemės buvo kitoks, nei dabar jis yra. — Dabartinėje Europoje mes ne vienoje vietoje randame ženklus buvusiu marių. Stebėtinai dalykas: Alpuose rado 1893 metuose seną didelę aržuolinę valtį, apneštą žemėmis. Alpuose teip-pat randamos žymės, kur marių lytys (ledai), per amžius besitrindamos į uolas, ant jų brūkšnius paliko. — Iki šių gadynių užsiliko, pasakos juog senovėje išnyko Atlantida. Beveik visų kultūriškų tautų, užsiliko pasakos apie Tvaną pasaulės. Vieni mokyti teip, kiti kitaip jo priežastį išguldinėja, vienok man rodos, artymiausiai prigimčiai ji gali teip paaiškinti. Persimainė vieta žemės pėdos (polio) ir persimainė gana staigai, pertai lygintojaus apygardoje pakilo vandens ir marių paviršius, o tokiu budu tapo užlietos vietos, kur pirma svietas gyveno. — Pasidarė Tvanas. Tokio Tvano buvo užlieta Atlantida, buvusioji netoli nuo dabartinio lygintojaus. — Ar negalėjo toks-jau Tvanas senesnėse gadynėse užlieti ir tą žemės dalį, kur dabar banguoja vilnys Indiškojo okeano? Jug yra mokyti, kurie šitą mislį išveda suvisu iš kitų priežasčių. Ir tiesą pasakius, lengva būtų tokioje dėtoje suprasti ir tai, dėlko šiandiem mes pasigendame dviejų rojaus upių: *Fison* ir *Geon*. — Todvi upi galėjo paskėsti drauge su žeme.

Kunigas Zaleskis, vyskupas Indijos ir lietuvis iš gimimo, budamas ant salos *Ceylon*, Indiškam okeane, rado žmones, kalbančius kalba užnešančia ant lietuviškos. — Man teko girdėti, juog tuli mokyti Ceilono apygardę laiko per rojaus vietą, — per vietą kur gyveno pirmieji žmonės. —

Bet ar šėp ar teip būtų, mes galime be apsirikimo tvirtinti, juog mūsų senovės tėvynė — buvo tai tolymos žemės, apygardoje Indijos esančios, ar buvusios ir nugrimzdusios.

Seni Egipto padavimai (žiurėk „Istorija religij i religioznich obščestv Semionov'o“) sako, juog Egiptas buvo neapšviestas — ir apšvietimą įgijo nuo žmogaus atėjusio iš pietų (Hermes tris megist), kurisai atėjęs parašė daug moksliskų knygų. Rašmenise savo jisai neapleido nė vieno ruimelio mokslo nepalypstęs. — Jeigu tai teip, tai gali spėti, juog gilioje senovėje, kur tai ten į pietus nuo Egipto buvo šalis su augštu apšvietimu. — Ar ta šalis nebuvo tai toji pati nugrimzdusi su rojumi žemė?

Tas pats Semionovas, aprašydamas puikias senovės Indijonų triobas, pritaria, juog juo senesni architektūriški likučiai Indijose, juo jie puikesni. — Kitaip sakant, liudyja, juog Indijos apšvietimas senovėje buvo daug augštesnis, nei dabar ir nei vėlesmuose laikuose buvo. Bet ne ant vienos architektūros tai galima patėmyti, — ir kitose pusėse protiško givenimo tapat atitinki — teip poezijoje, medicinoje, prigimties moksluose . . .

Taigi apygardose tos mūsų senų senovės tėvynės buvo apšviestos šalys. Ir juo toliau sieki į gludumus amžių juo aukštesnio apšvietimo žymes tenais užėini. Mes, lietuviai, ištenai traukėmėsi gilioje senovėje, deltogi galėjome neštis su savimi ne mažą sėklų vi-

sokio apšvietimo — galėjome turėti ne mažą civilizacijos, tiesa, senoviškos, ypatingos, bet vis daug augštesnės, nei sekančių eilių žmonės. — Ypač mūsų senovės pažintis prigimimo pajėgų turėjo būti nemaža, kaip ir kitų Indijonų. — Šitai liudyja da ir raštai vokiečių XVII amžio (*Dionysius Fabricius: Livonicae Historiae compendiosa series; Praetorius*), o ypač žodžiai *Wulfstano* (žiurėk *Kolberg: Wulfstanus Seekurs nach Truso an der warmischen Küste von Preussen im IX. Jahrhundert. Braunsberg 1876 p. 2/3 ir 49/50*), gyvenusio IX amžyje, pagal kuriuos da tada mokėjo vasaros laike padaryti ledą. —

Meskime akį ant mūsų dabartinės tėvynės — Europos.

Jau giliausioje senovėje randame Europą apgyventą. — Egipto Faraonas, Sonkhara, gyvenęs 2500 metų prieš gimimą Kristaus, giriasi, juog pergalėjo tautas „hanebu“. — O po šituoju vardu suprasdavo gyventojus salų esančių į žiemius nuo Egipto. —

Lotynai ir Graikai, atėję į Europą, rado joje gyvenančius Pelazgus. Giliausioje senovėje tautos viduržemio marių susisiekdavo su baltųjų marių tautomis. — Punikionai, Phinicionai vedė vaisbę(?) su pajurės gyventojais. — Mikėnuose, Pelazgiškos kulties mieste, randamas žemėje nuo giliausių senovių užkastas gintaras, kurisai procentu sukcininės rugšties aiškiai liudyja, juog yra kilęs iš Lietuvos gintarų. — Ant Alpų rado žemėje valtį, užsilikusią — ne kitaip, kaip nuo ledinio periodo — nuo laikų, kuriuose didelė dalis Europos šiaurių buvo apsemta marių ir kuriuose marior ateidavo iki Šveicarijos Alpų. —

Tokiu budu jau nuo giliausių senovių randame Europą apgyventą. Vienok nuo seniausių gyventojų palaikų mažai kas teliko. — Kur ten pakraštyje Atlantiškojo okeano liko ant kaulo išrėžtas paveikslas mamuto. — Ant šveicariškų Alpų užsiliko valtis. —

Beveik kiekvienas girdėjo šitą žodį „valtis“, kaipio vardą vieno eldijų paveikslo, bet teipjau-gi beveik kožnas mes girdėjome, kaip žmonės, eidami pro avizą, taria: „tai šimet gražios valtys avizų!“ — Aš vis negalėjau suprasti, delko tai vienoje ir antroje vietoje žmonės vartoja tą patį žodį „valtis“.

Bet atėjo laikas, kada ir aš radau priežastį šito fakto. — Paimkite lenkišką laikraštį, „*Wędrowicz*“ už 1894 metus; tenai Nr. 4 rasite paišinį valtės rastos ant Alpų. — Sulyginkite paskui išveizdį šitos valtės pavidalą su avizine valtimi, o pamatysite, juog jų pavidalai suvisu vienoki. — Taigi mūsų prabočiai vartojo senovėje tokias valtis, kaip toji, kurią rado ant Alpų. — Tokiu budu seniausias Europos radinys ne svetimas mumis. —

Jeigu atmestume pakraštį Atlantiškojo okeano, pradedant nuo įtakos Reino ir einant į pietus iki Gibraltaro; jeigu atmestume ir žiemių ir žiemryčių Europos šalis, — tai mumis liktų platus ruimas, apie kurio senių-seniausius radinius galima pasakyti šitai: juog yra priežastis, del kurių gali mislyti, kad tie radiniai galėjo būti palaikai mūsų prabočių. — Šitai stigavoja ir paveikslas galvos seniausių gyventojų minėtos apygardos, kaip tai matyti ant makaulių iškasmų iš seniausių kasinių. — Iškasamų galvos kiaušų paveikslas dolichocefališkas (ilgagalvis,*)

Yra lietuviškas žodis „grendymas“; jisai ženklina vietą, ant kurios kulia javus. Šitasai žodis yra kilęs kaip tas pas lietuvius matome. —

Žiurėk tarpu kitų *Inostrancevo* rašta: Do istoričeskij celoviek-kamenago vieka poberezja Ladožskayo orera.

nuo „grįsti“, „išgrįsti“ (— rusiškoje kalboje jam pri-lygsta žodis „mostit“). „Grendymas“ turi ir bendrus žodžius lietuviškoje kalboje: grindys, grįstai.

Kaip jau sakytą, „grendymas“ tai vieta kulti ja-vams. Bet kokia, sekant prasmę, šito žodžio praeitis? Išgrįsta! Dabar grendymas visur daro iš molio. — Moliu išmuša lygiai vietą, duoda jam išdžiuti, ir „gren-dymas“ gatavas. — Niekur ir nieks dabar nedaro grįstų grendimų, nes jisai butų ir ne teip smagus kulti ir reikalautų bereikalingos pinigų išlaidos ir darbo. — O iš prasmės vienok matyti, juog buvo laikas, kada „grendymas“ buvo grįstas ir kada kitokio nė buti negalėjo. — Kada tai galėjo buti? Tada, kada žmogus negalėjo kulti stačiai ant žemės, kada jisai savo „grendymą“ turėjo daryti augštai nuo žemės, ar nuo vandens, kitaip sakant, kada jisai gyveno antvandeninėse triobose, pabudavotose ant sukaltų į ažero dugną rąstų. —

Yra kitas žodis „augštinis“. — Jisai ženklina duminėse stubose atdarymą, langą, per kurį, kurinantis pakurai arba degant ugnei ant židinio, išeina dumai laukan. Kodėl jį pavadino „augštiniu“? — Dėlto, kad jisai augštai, lubose! Dėlto-gi vardai kitų daigtų esančių augštai netverti iš žodžio „augštis“, o tik vieno „augštinio“? Turėjo buti ir tam priežastis. — Jeigu mes randame „pirmagalį“, tai yra ir „pastur-galis“, — jeigu yra „augštis“, tai yra ir „žeminis“. Radę žodį „augštinis“, mes jį ieškome žodžio „žeminis“. — Jeigu „augštinis“, yra atdarymas, langas, augštai — tai „žeminis“ turėjo buti atdarymas arba langas žemai. — Duminėje lietuviškoje stuboje grindų nėra — yra tik asla, stačiai molio mušta. Kur yra grindys, tai jos stačiai tiesiasi ant žemės arba tik truputį pakiliai nuo žemės. — Kam-gi tas „žeminis“ atdary-mas, langas, ir kada jis galėjo buti? Ir vėl mes grįžtame prie to paties atsakymo, juog „žeminis“ galėjo buti tiktai antvandeninėse triobose — ir buvo. Ir teip, žodžiai „grendymas“ ir „augštinis“ tvirti laike gyvenimo antvandeninėse triobose. Musų šalyje ir dabar da randamos žymės tokių triobų, nes dugnuose ažerų randame žymes sukaltų rąstų, ant kurių tokios triobos laikėsi.

Herodotas, aprašydamas antvandeninius gyvenimus Peonų, štai ką sako: „Ant jo kiekvienas gyventojas turi atskirą stubą, kurioje nuleidžiamos durys veda į ažerą. Ir, kad vaikai nūpultų į vandenį, pririša juos virvute už kojos.“

Keller'is, didelis žinovas antvandeninių triobesių, sako: „palygindami palaikus, kilusius iš etruskiškų kapinių ties Bolonija, su palaikais antvandeninių triobesių Šveicarijos ir tokių-jau triobų ties Merca-rago, randame mušantį tarpų jų panašumą, lygiai jų išveizdyje, kaip da labiau bude jų padabinimo rėželiais ir taškeliais.“

K. Platz savo knygutėje: „Žmogus, jo kiltis, veislės ir senumas“, ant lapo 837, apskatinėdamas, juog Šveicarijos ažeruose buvo rasti išdirbiniai iš kaulo, akmens, brundzos, geležies, gintaro pridėda: „rastieji greta pinigai yra pamėgdžiojimas (daryti ant paveikslų) Makedonijos Filypų, per ką ir amžių jų sodybų paženklikti gali.“ — O tai labai akyva žinia. — *Spamerio* (*Spamers* *Illustrierte Welt-geschichte* Lieferung 17, pag. 705 ir 711) istorijoje ant lapų 705 ir 711 randasi du Makedoniški pinigai: Filypo II ir Alexandro, abudu su raiteliais. Tiktai Filypo antrojo raitelis turi rankoje palmos šakelę, ženklą atminties pergalejimo, o raitelis Alexandro turi įiešmą, žymę valdžios. Abudu pinigai su grai-

kiškais parašais. — Gaila, kad teip mažai tų makedoniškų pinigų tenupiešta, bet ir iš jų matyti giminytė Lietuvos su Makedonija. Tyrinėdami palaikus Pelazgų, randamus kaip Graikijoje, teip ir Italijoje, mes jau matėme*), juog Pelazgai tie galėjo buti arba artymi lietuviškai tautai, arba stačiai tai buvo pra-bočiai lietuvių.

Herodotas (kn. II) sako, juog Ellada senovėje vadinosi Pelazgija ir, kad Attika buvo apgyventa Pelazgų, kurie prieš tai gyvenę Trakijoje. — Šitai tvirtina ir Hekatėjus iš *Mileto*, sekdamas žodžius *Strabono* (kn. VI), kur sako, butent Trakai gyvenę Attikoje. O senovės raštininkai liudyja, juog Makedonijos gyventojai buvo teip-jaugi Pelazgai, kurių daugumą vienok pavergė Frigai, da prieš Trojos karžigi, atėję iš Asijos. — Trakai, giminaičiai Makedonų, ar tai savo noru, ar tai kviečiami Makedonų, savo žaru kur išvarė, o kur pavergė Frigus, teip juog ant galo Makedonija po senovei tapo pelazgiška šalis.

Jeigu mes dabar priimtume, juog Šveicarijoje antvandeninėse triobose gyveno Lietuviai, tai suprantamas butų daigtas, delko randasi ties jų gyvenimais pinigai užneša ant giminiuotės Makedonų tautos pinigų, delko etruskiškų kapinių radiniai ties Bolonija (tikriau pelazgiška) užneša ant daigtų rąstų ažeruose ties antvandeniniais senovės gyvenimais. Tada lengvai suprastume, delko rasta Alpuose eldija turi paveikslą avižos valtios ir teip gražiai iliustruoja kiltį lietuviško žodžio „valtis“ — ženklinančio atskirą išrodą eldijos. — Aš nežinau nė vieno šiek-tiek svarbaus sąprotavimo, kurisai prieštarautų tokiam sprendimui, juog Lietuviai gyveno Šveicarijoje antvandeninėse triobose. Tiesa, kad ant uolų Alpuose nėra lietuviško parašo, juog tą ir tą metų lietuviai tokie ir tokie čion gyveno, „ką ir tvirtinu rejeinto parašu.“ — Bet paminti viršuje išrodymai lyg vis jau užveda ant tokios mislies. — Juo tuoliau eini į žiemius, juo daugiau randi visokių ženklų — užnešančių ant lietuviškų ženklų, — vienok daugiausiai jų randasi Baltųjų marių pakraštyje. — Ir žemė ir marios jų pilnos. — *Bezenbergeris* ant archeologiško susirinkimo Vilniuje 1893 m. pranešė, juog Vokiečiai paskendusį senovės marių krantą vadina „kranc“ (= krants) ir tai tokiose vietose, kur nieks ir niekadose netikėjo, būtenai buta lietuvių. — (Toliaus bus)

Apie svieto pabaigą.

(Pagal *Flammarión*'ą.)

Jau gilioj senovėje buvo paplitusi nuomonė, kad svietas butinai nuo ugnies turi pražuti, nes Nojui Dievas davė ženklą (Laumės-Juostą), juogei paskandos daugiau nebūs.

Prasidėjus krikščionystei platintis, tikintieji žmonės laukė diena nuo dienos svieto pabaigos ir didžiojo Dievo sodo, nes gyvenimas išpažitojų naujo tikėjimo buvo didelai sunkus per baisyus stambeldžių persekiojimus; rodėsi, Dievas negalės jau ilgiaus kantriai žiurėti ant tokio svieto padukimo ir turės jam galą padaryti, ir vertai atpildyti savo tarnams krikščionims ir pakoroti savo priešininkus stambeldžius.

Be-to da, apie tą laiką pasidarė žemės drebėjimas ir vulkanas *Vezuvijus* uždrėbė tris miestus — *Herkulaną*, *Stabią* ir *Pompėją*. Žydai-gi sklaistomi po visą pasaulę negalėjo užmiršti išgriovimo *Jeruzalės* miesto ir kitų savo nelaimių, iš nusiminimo (lyginai, kaip lenkai pralaimėję maiste 1863 m.) platino po svieta visokias nesuomuones, buk neužilgio turės buti svieto pabaiga.

*) Žiurėk „Lietuviai amžių gludumuose“.

Bet praėjo šimtai metų, ir svietas vis tebestovėjo. Tada „galvočiai“ atrado kitus ženklus artymos svieto pragaišties. Mat, pradėjo aiškiai irti galinga ir didelė kitados Rymo viešpatystė: tai jiems tikrai rodė, juogei po to turės ir svietas pasibaigti. Bent šventas Augustinas tvirtai tikėjo, kad 426 metuose darėsi jau pradžia tų nelaimių.

Vienok griuvo ir Rymo didybė, o pabaigos svieto vis dar nebuvo. Besiartinant 1000-iniams metams, daugumai žmonių durė į akis tasai dyvinas skaitlius tų metų — viens ir trys ratukai . . . tai nebereikalo, rodėsi, tai turi būti nepaprasti metai . . . Taip minė žmonės ir nutarė, kad tai turi būti tuose metuose svieto pabaiga. Apskaityta buvo dagi diena, kurioj turėjo ateiti paskutinė svieto valanda — tai 25. Kovo. Besiartinant jai visus apėmė didelė baimė. Per ištisą dieną žmonės meldėsi bažnyčiose, laukdami tikros smerties. Daugumas didžturčių užrašė savo turtus bažnyčioms ir klostoriams, kurie noriai ir be baimės priimdavo tokias gausias dovanas. Vienok išklaustyto buvo maldos žmonių ir atitolinta pabaiga svieto — 1000-tiniai metai laimingai praėjo. Bet žmonės, matyti, nepasitikėdami ant galybės savo maldų, sakė, kad jie paklydo savo apskaitymuose, kad tukstantiniai metai turės but da tik po 33 metų, t. y. 1033 metuose. Kaip ir tyčia 1033 metuose 29. Birželio atsitiko saulės užtemimas. Kokia-gi buvo žmonių išgastis pradėjus saulės šviesybei nykti! Bet išgastimi viskas ir pasibaigė. Tiktai kunigai iš tokių, laikas nuo laiko atsitinkančių, žmonių persigandimų pusėtinai laimėjo. Nešnekant apie šėip dovanas, kiek tai buvo pastatyta puikių bažnyčių ir klostorių, kurių dalis ir iki šiai dienai užsiliko.

1406-se metuose ištikęs saulės užtemimas vėl padarė baisų sumišimą. „Gaila buvo žiūrėti į žmones, kurie gruste grudosi į bažnyčias, tikrai tikėdami svieto pabaigą neužilgio užstosiant,“ — rašo vienas vyras, kuris savo akimis tai matė.

Viens vokietytis, astroliogas Stoffer, išrado, juogei 20. Vasario 1524 metuose bus visam sviete tvanas. Matyt, buvo netikėlis, nes netikėjo į Dievo pažadėjimą, kad daugiau ant svieto nebus paskandos. Žmonės bet-gi patikėjo tuo vokiečiu ir artinantys tai baisiajai dienai pradėjo ruošti ant sudo Dievo. Pusdykiai ėmė daugumas pardavinėti savo turtus, kurie buvo žemesnėse vietose arba netoli nuo vandenių. Pirkikų (žydėliai ir kiti), žinoma, atsirado ir pasinaudojo iš žmonių kvailumo.

Vienas Tuluzos miesto daktaras pasiėlgė da geriaus — jis (pagal Nojaus paveikslą) pasidirbdino didelį laivą, kur galėjo sutilpti jo visa giminė ir draugai. Ant jo pasižiūrėję taip padarė ir kiti atsargus didžturčiai. Vienok vasaris 1524 metų turėjo da mažiaus drėgmės, neng kitais metais budavo. Taigi ir toji baisi pranašysta gudragalvio vokiečio suvisu ant niekų nuėjo, ir liko žmonėms tie laivai plaukti ant sausos žemės.

Da buvo kelios tokių juokingos pranašystos „mokyty“ vyrų, kuriems vienok žmonės kone visada tikėjo, ir kiekvieno kartu per tai padarydavo sav daug pragaišties, džiugidami kunigus savo gausiais užrašais. Garsus juokdarys Nostradamus irgi padarė savotišką pranašystę, butent, juogei pabaiga svieto bus tuose metuose, kada Velykos pripuls 25. Balandžio. Reikia žinoti, juogei prie Nostradamo (1503—1566) visoj vakarinėj Europoj buvo da senasis (julijoniškas) kalendorius, pagal kurį Velykos jokių geru negali išpulti 25. Balandžio. Kada-gi buvo įvestas naujasis

kalendorius (1582 metuose), toksai atsitikimas padarė galimu. Pagal naująjį kalendorių Velykos bus 1943, 2038, 2198 metuose. Tokiu budu, pagal Nostradamų Lietuvos prapultį tik Suvalkų gub. ir Prūsų Lietuva, nes tik tenais tegali buti velykos 25. Bal.

Jeigu ant dangaus pasirodydavo kokios nors didelės kometos (žvaigždės su uodegomis), tai irgi išgascio žmonėms budavo begalo, nes minė, kad tai Dievo „paveikslai“, rodantieji netolimą svieto prauvimą. Da 1665 metuose Portugalijos karalius Alfonsas VI. teip persigando, pamatęs tokią uodeguotą žvaigždę, juogei iš armosos į ją liepė šauti. — 1680 pasirodė didelė žvaigždė. Anglijos astronomas Uistonas (Weaston) apskaitė, kad toji žvaigždė buvo paskutinį kartą pasirodžius prieš pačią paskandą (patapą). Kardinalas Mazarini, vyriausias Prancuzų ministeris, jau prie smerties buvo. Artymiejai pranešė jam, kad turbut jisai neišgys, nes neužilgio pasirodys didelė žvaigždė. Tada gudrus kardinalas atsakė, juog toji žvaigždė daro jam didelę garbę ateidama pasotikti jį.

Da neperseniai 1773 m. pasirodžius kometai, Paryžiaus vyriausybė iš baimės prašė vyskupo, kad palieptų visus melstis per 40 valandų, idant prašalinti paskandą. Vyskupas jau buvo beliepias melstis, bet garsus astronomas Balard išleido knygas, kame parodė, juogei negali buti jokio pikto nuo tų kometų.

Ir musų šimtmetyje kometos, daug baimės da padarydavo. Teip 29. Spalių mėnesio 1832 m. kometa Belo turėjo perkirsti žemės kelią; teisybė, ji perėjo per tą vietą, bet žemė tik po mėnesio tegalėjo į tą vietą ateiti, nes buvo už 80 milijonų verstų nuo to daigto.

Vienok žmonės pradėjo susiprasti, baimė prapuolė; dabar vargu kas patikėtų pranašams-galvočiams, atspėjusiems dieną svieto pabaigos. Tiktai laukiniai ir puslaukiniai Ąprikos ir kitų šalių žmonės da baisiai bijoai visokių dangaus „paveikslų“. 1878 metuose šiaurinėje Amerikoje buvo pilnas saulės aptemimas, tai vienas murinas ėmė ir papjovė savo pačią ir vaikus iš baimės, kad jiems nereikėtų sunkiai kentėti svietui besibaigiant. Vienas galvijų piemuo lauke užspėtas saulės aptemimo iš išgascio pradėjo verkėti ir rėkti „gelbėkite“, iki saulės vėl nepasirodė; tada jis ėmė iš džiaugsmo šokinėti, garbėti ir girti saulę už tai.

Teisybė, atsitikus kokiam nors baisiam gamtos ermyderiui, ir apšviestam ir drąsam žmogui gali ateiti į galvą mislis apie pabaigą svieto. Ka-gi galėjo mislyti gyventojai miestų Herkulano ir Pompėjos, Stabios kada vulkanas Vezuvis ėmė vemte vemti ant jų karštus pelenus ir sutirpusias žemes? Jug ir po teisybei jiems buvo tikra svieto pabaiga, nes kone visi galą gavo. Žmonės, kurie matė, kaip vulkanas ant Krakotoa salos apdrėbė kelis miestus, prisipažista, kad pirmutinė mislis, atėjusi jiems tada į galvą, tai buvo mislis, kad jau pabaiga svieto. Baisus tamsumas per ištisą 18 adynų, karštas pilnas plėnių oras, didelis trinkėjimas vulkano — rodės iš armosų šaudė —, krinantieji iš padangių akmens, tolydžiu perkunija su griausmais tai ką turėjo iškentėti 1883 metuose žmonės, kurie buvo apsisotoję ant laivc prie salos Krakotoa. Dalys salos buvo į padanges išneštos, marių vilnis, į 17 sieksnių augščio pakilus nuo salos, begrįždama atgal užliejo kraštą salos ant 10 verstų pločio. Nuo salos grįždama vėl atgal ta vilnis nusiėšė 4 miestus, keletą kaimų iš viso kokią 40 tukstančių žmonių. Reikia da primėti, kad vulkanas metė žemes su tokią galybe, juog akmens iš jo

pakilo į 20 verstų augščio. Oro sujudėjimas apėjo apie visą svieta į 35 valandas. Tokius baisius atsitikimus, kaip vulkanų išsiveržimas, gali teisingai pavadinti pabaiga svieta dėl nedidelės dalies žemės.

Su tokiu pat baismus kartais darosi ir žemės drebjimai. Teip, sudrebėjus žemei apie Lissabono miestą, 1 Lapkričio 1755 metuose žuvo 30 tukstančių žmonių. Per žemės drebjimą, kurs Limos miestą sugriovė, marios staiga pakilo į 13 sieksnių augščio, užliejo miestą ir viską grynai nuplovė — neliko nė vienu namų. Laivai, kurie stovėjo prie krašto, buvo užmesti ant sausumos už kelių verstų nuo marių.

Daug yra da ir kitokių bausių atsitikimų ant svieta, kurie dideliai gali įbauginti žmogų, ypač da neapšviestą. Nėra ko stebėtis, kad nuomonė apie pabaigą svieta teip tvirtai laikosi.

Nors mokslas dailiai išparodo, kad žemė ir visa pasaulė stovi nuo nesuskaitomų šimtų metų, kad mūsų žemės spēkos nesimažina ir kad jų išteks da žmonėms bent per amžių amžius, taigi, kad bijotis artyms svieta pabaigos nėra ko; vienok da ir dabar, ypač pas mus Lietuvoj, neišmanėliai žmonės pasakoja negalimus daigtus apie netolimą svieta pražuvimą. Musų šalyj neatsitinka dideliai bausių atsitikimų, kaip vulkanų sujudimas, žemės drebėjimai ir kitoki, per tatai musų žmonės užimti pasakomis apie antikristą, kuris buk pasirodysias prieš svieta pabaigą, važinės su geležine pakura ir degisias savo priešininkus.

Nelabai jau bijosi dabar musų žmonės saulės ir mėnesio aptemimų, vienok kometos ir kitokių dangaus „paveiksiai“ da daugeliui galvas kvaršina, o kaip kam ir baimės padaro.

✓ Sindikatai arba karteliai.

(Pabaiga.)

Apipasakosiu organizaciją vieno tokio „trusto“ Amerikoje; iš to galėsite suprasti, kas tai per draugystės tie sindikatai (vadinsimė juos prancuzišku vardu). — Senovės Anglų tiesoje buvo toks įstatas, kad moteriškė, gavusi turta, negalėjo pati valdyti savo turto; jį valdė trečia ypata ant savinikės išdavimų ir naudos; toji trečia ypata vadinosi *trustee*; tai yra žmogus, kuriam paveda laikyti ir valdyti turta, prigulintį 3^{iai} ypatai; iš šito juridisko principo pasinaudojo žmonės kad sutaisyti naujai draugystai iš akcionėriškų kompanijų. Kad tokia draugystė būtų tvirta, reikalinga: 1) kad jos sąnarius vienytų vienoki reikalai, 2) kad būtų valdžia, kurios visi klausytų ir 3) kad nė vienas sąnarys negalėtų atsakyti nuo priimtų ant savęs pareigų ir atsitraukti iš draugystės. Pirmiausiai tokią organizaciją išmislyjo ir įgyvendino amerikietis Rockefeller'is. Nuo 1857 m. valstijose Pensilvanijoje ir Ohio atsirado daug akcionėriškų kompanijų naftai eksploatuoti; kitos vėl kompanijos įtaisė nuo vietos naftos šaltinių iki gelžkelių tam tikrus ilgus lovius naftai nuleisti; palei gelžkelius buvo įtaisyti baseinai, į kuriuos subėgdavo nafta, o iš baseinų pildavo į vagonus ir veždavo į tolymesnes šalis. Rockefeller'is buvo akcionėriu vienos tokios kompanijos; 1872 metuose jis įkurė savo draugystę po vardu „South Improvement Company“, kurios vadovu buvo jis pats; savo verstumu ir gudrumu jis mokėjo apskuti gelžkelių kompanijas ir išsiderėjo nuo jų toki dalyką: visi gelžkeliai tiko vežti Rockefeller'io kompanijos naftą už pigesnę mokestį, nekaip naftą kitų kompanijų; negana to: gelžkeliai tiko vežti už pigesnę prekę ir kitų kompanijų naftą, jeigu ji buvo siunčiama per Rockefeller'io kompanijos rankas; tokiu budu visos

kompanijos, užsiimančios naftos eksploatacija, turėjo lenkti galvą ir gerintis prie Rockefeller'io kompanijos, kuri dabar pavadino savę „Standard Oil Company of Ohio“; jį greitai sugrėbė į savo rankas kitus naftos pabirkus ir lovius; ilgainiu jį, besinaudodama iš tokių gerų sąlygų, kaip mažesni tarifai, privertė visas kompanijas susilieti su jaja. Kada visos kompanijos susiliejo į vieną, tada Rockefeller'is atsikratė nuo savo geradėjų-gelžkelių: jis pravedė lovius nuo šaltinių tiesiog į didelius miestus; toki loviai yra: du į New-Yorką ir po vieną į Filadelfiją, Baltimore, Buffalo, Clevelandą, Pittsburgą ir Chicago. De fakto visos kompanijos, eksploatuojančios naftą, buvo jau susiliejusios lyg į vieną, nes visos iš-vieno elgėsi. Ant galo 2. Sausio 1882 metų tarp 50 naftos pabirkų savinikų ir turtingesnių akcionėrių buvo padarytas toks kontraktas: buvo išrinktas komitetas iš kelių ypatų; tam komitetui visi savinikai pavedė savo turta, o akcionėriai savo akcijas; tokiu budu tas komitetas pasidarė saviniku dangelio pabirkų ir didelio turto; kožnas savinikas ir akcionėrius, į vieta atiduotų komitetui savo turto ir akcijų gavo nuo komiteto liudyjimus, kad tiek ir tiek turto atiduota komitetui; kožnas liudyjimas buvo išduotas ant 100 doliarų; kožnas sąnarys gavo tiek liudyjimų, kiek-syk juo turtas išneša po 100; kožnas pagal įvestą savo turta gauna dalį to pelno, kurį komitetas ištraukia iš visų prigulinių jam fabrikų; tiktai komitetas, kuriam nuo to laiko priguli visų sindikato sąnarių fabrikai ir turtai, veda darba; komiteto sąnariams paskyrė po 25000 dol. algos ant metų, o jo perdėtiniui Rockefelleriui — 30000 dol.; dabar beveik visi naftos pabirkai priguli Standard Oil Company'iai, kurios vardas yra ir paduotoje ant pradžios šito rašelio telegramoje. Dabar yra daug tokių sindikatų; jų organizacija vienokia; skirtumas yra tiktai mažmožiuose; pavyzdin, Standard — draugystė ant tulo laiko, jos kontrakte apspręsta jos pabaiga, o cukrinikų sindikatas (Sugar trust) — amžinas; kad nepakiltų kokios kliutys, mirus jo sąnariui, kontrakte nuspręsta, kad į sindikato sąnarius gali pastoti tiktai akcionėriškos kompanijos; užtatai, jeigu pabirkas priguli vienam žmogui, tai jis, norėdamas įstoti į „Sugar trust“, turi padaryti, kad jo pabirkas prigulėtų akcionėriškai kompanijai; tai-gi čion į vieną sindikatą susilieja ne atskiri akcionėriai, bet jų kompanijos. Iš aprašymo sindikatų organizacijos matyti, kad jie yra kur-kas geresnė ukės organizacijos forma, nekaip akcionėrių kompanijos; sindikatai tai ypatingė *fin de siècle*. —

Visoks naudingumas spēkų suvienijimo sindikatuose turi dar didesnius rezultatus; čion išdirbystės išdavimų ekonomija kodidžiausia: sindikatas vienas tik daro visoje šalyje tuos ar kitus daigtus, užtatai jisai jų daro daug ir jiems medegos turi gaminti daug, o per tai gauna jų pigiai; turėdamas savo valdžioje visus pabirkus, sindikatas viensis iš jų, kurie neatneša pelno, arba atneša mažą pelną, suvisu uždaro, o kitus, kuriems gerai sekasi, leidžia pilnu darbu ir padaro tiek produktų, kiek reikia. Teip, iki nepasidarė Amerikoje Arielkvarių sindikatas, kiekviena Arielkvarė ant metų išvarydavo tik 28—40% to ka ji gali isvaryti; pasidarius-gi sindikatui, iš 80 Arielkvarių dirbo tik 12 ir varė tiek spirito, kiek pirma visos 80; toliaus, sindikatas, valdydamas visus pabirkus po visą šalį, palieka išdirbinius pabirko tam krašte, kur yra pats pabirkas, iš to kyla išlaidų ekonomija; sindikatas gali įvesti didesnį padalinimą darbo, naudotis iš geriausių, kad ir brangiausių, tech-

nikos išradimų; turėdamas visus pabirkus savo rankoje, gali numanyti, kiek reikia iš viso daigtų, o tai žinodamas gali reguliuoti išdirbystę, nedaryti perdaug daigtų ir tokiu būdu neleisti krizisų. —

Bet ant šios pasaulės nėra tokio daigto, kuris turėtų tiktai geras ypatybes; kožnas drauge su geroms turi ir blogas ypatybes. Privatiška ukių organizacija pasirodė naudinga tiktai dalyke daigtų išdirbystės, — o daigtų padalinimas prie jos labai negeras. Privatiškos ukės, naudodamosi iš visokių techniškų išradimų, varomos ir rėdomos vieno tik privatiško intereso ir laisvos konkurencijos, rupinasi tik apie tai, kad didesnę pilną turėtų, o delto daugiau daigtų padarytų ir parduotų; o kad parduotum daugiau daigtų, reikia juos pigiau padavinėti, o delto reikia, kad ir pačiam pabirkantui jie pigiau atsieitų; šitam paskutiniam siekiui atsiekti pabirkantai naudojami iš techniškų išradimų, kurie užvaduoja žmonių darbą, dalį darbininkų daro suvisu nereikalinga ir tokiu būdu per konkurenciją tarp darbininkų mažina jiems užmokestį. Mes kalbėjome, kaip manufaktura privertė amatnikus mesti savo amatus ir stoti į darbininkų-samdininkų eilę; bėgant laikui darbininkai vis danginasi, nes didesnę išdirbystę įtaisais prapuldo mažasias ir užima jų vietą; dalis darbininkų suvis atlieka nuo darbo, nes jų vietą užstoja mašinos; šitos palengvina žmogaus darbą, kurį gali tuomet atlikti moterys ir vaikai, turintieji mažas spēkas; tokiu būdu darbininkų skaitlius dauginasi, konkurencija tarp jų didinasi; jug žmogui kas-dien reikia pavalgyti, savę gi maitinti jis gali tik rankų darbu, o tasai sunku gauti; už kito kito, kaip galint pigiau, jie veržiasi į pabirką prie darbo; pabirkantas, turėdamas daug turto, stato darbininkams tokias sąlygas, kokias jis nori; jie mažai apmokami turi labai ilgai dirbti ko-bjauriausiose sąlygose ant pabirkos. Kiekvienas darbininkas duoda pabirkantui pilną; pabirkantas nuolatai lobsta. Nykstant mažesnėms įtaisoms, skaitlius turtingųjų mažinasi, bet jų turtai auga, o darbininkų skaitlius dauginasi; tą procesą mes matome sindikatuose, kurie susideda iš nedaugelio suvininkų, o valdo daugybėmis pabirkų ir žmonių miniomis. Ir dabaryktė ekonomiška sąstata turi užtarėjus; dora mokina, kad sutarmės tarp kapitalistų ir darbininkų paremtos ant teisingo pamato, tikėjimo mokytojai, užmiršę, ar ne suprattę tikrojo Kristaus mokslo apie žmonių lygybę, skelbia, kad esą Dievo leista vieniams dirbti ir vargti betartėje ir varguose, o kitiems nieko neveikti ir turėti visko, ko tik nori; tiesdavystė ir apskritai valdžia fiziškoms spēkoms gina kapitalą nuo darbo pretensijų. — Bet žmogaus protas, kaip pirmiaus teip ir visados, nemiega; atsiminęs, kad visų žmonių tėvams t. y. ir visiems žmonėms, buvo pasakyta, kad savo prakaite valgys duoną, jis suprato, kad esantį pilną žmogus gali turėti tik iš savo darbo, kad tik tas turi tiesą pelnyti, kas dirba; žmogaus protas, bemislydamas, suprato tą paslaptį: delko vieni žmonės vis dirba ir vis pliki, o kiti ir nieko neveikia, o vis lobsta; jis suprato, kad tai delto, jug žmogui darbininkui neužmoka už visą jo darbą, bet dalį jo darbo neapmokėjęs sunaudoja kapitalistas ir delto jis gali nuolatai lobti; šita savo supratimą galvočiai suteikė ir patiems darbininkams, kuriems, nežiurint ant autoritetų, lengva buvo jį suprasti; tada darbininkai pradėjo rupintis, kad jiems reiktų mažias valandų dirbti: juo mažias duos kapitalistai savo darbo, už kurį jis jiems neužmoka, juo mažias kapitalistas juos nuskriaus. Manantieji žmonės, susipažinę arčiau su atsitikimais pereitų laikų, rado, kad iš-pat-pradžiu turtai buvo užgriebti į rankas gyventojų dalies teip-pat neteisingu keliu, arba bent be jokio iš-

pūsės užgriebikų ekvivalento, be jokių nuopelnų; atradus tą teisybę, ir istorija savasties tiesos neteko savo pamato. Ant pamato to tikro sociališko mokslo stovi reikalavimas, kad žemė ir kiti visoki išdirbystės irankiai prigulėtų visiems dūbančioms, kurie tuokart dalitūsi tarp savęs pilną pagal atliktą kiekvieno darbą. Tasai mokslas ir toks reikalavimas nepatinka ir pykina tuos, kuriems naudingas šiandyktis padėjimas, arba tuos, kurie šios dienos padėjimą laiko už teisingiausią ir Dievo leista; žmogus turi širdį ir dvasę; jis, šiaip ir teip elgdamas, negali prie savo darbo nepridėti savo širdies ir jausmų ir, kas jam nepatinka, ant to pyksta ir adverniai. Bet stoviat ant moksliško pamato ir ir laikantis sąlyje nuo partijų, galima objektyviškai pakalbėti. Žmogui Dievo leista lavintis ir gerinti savo buvį; jis tai ir daro; kožna epocha turi savo teisybes, bet protas žmogaus beveikdamas randa, kad tos teisybės — neteisybės, ir ilgai visi žmonės permains savo pažinras. Tokį procesą mes matėme lavinimesi ekonomiško žmonių buvio; kas gi gali tvirtinti, kad šiandyktis sąstata yra paskutinis laipsnis to lavinimosi; istorija tokios tiesos mums neduoda; ypač mes negalime to tvirtinti, nes jau parodytas neteisingumas šiandyktisios kapitalistiškos sąstatos, kuri gimdo tokias milžiniškas draugystes, kaip sindikatai. Štiejai paskutiniai daro dar didesnę bedugnę tarp kapitalistų ir darbininkų. Maža to; sindikatai neturi tų gerų ypatybių, kurias turi apskritai privatiškos ukės ir kurios galėjo dar pateisinti privatiškų ukių butį: pasidarius sindikatams, išnyksta konkurencija, o užstoja monopolija; sindikatas, vienas tik parduodamas tokius ir tokius daigtus, uždeda ant jų kokia nori prekę; jeigu koks pabirkas, dirbas tuos pačius daigtus, nenori prisidėti prie sindikato tai šitasai, turėdamas didelius turtus, paleidžia daigtus visai pigiai ir apveikia tą pabirką, priverčia jį susilieti su savim. Tokiu būdu sindikatai iš visų pusių visiems žmonėms paojingi. Nenaudingais jie darbininkams; bet keistas daigtas! Darbininkai su džiaugsmu sutiko sindikatų atsiradimą ir štai delko. Po tam visam, kas augšciaus kalbėta, galime suprasti, delko Amerikos sindikatas „Standard Oil Company“ ir maskoliškų naftos pabirkantų sindikatas galėjo padaryti tarp savęs tokią sutaiką, apie kokią pranešė mums pradžioje rašto paduotoji telegrama; naftos šaltiniai yra Amerikoje ir Maskolijoje ant Kaukazo; kada Amerikos šaltiniai pateko į rankas vieno tik sindikato, o Maskolijos šaltiniai — į rankas kito sindikato, tai labai lengva jiems dviem susitarti, pasidalinti visą pasaulę, o paskui parduoti už tokią prekę, už kokią sindikatui patinka. Jeigu vienas sindikatas gali pristatyti gana produkto netiktai vienoje sąlyje, bet beveik visoje pasaulėje ir vienas vesti visą darbą, tai kyla klausimas: delko negali to darbo atlikti, padėkime, darbininkų komitetas, arba viešpatystės valdžia, kurie galėtų apversti pilną ant visų naudos? Sindikatai parodo, kad reikalavimas draugijos ukių organizacijos yra išpildomas; kokioje formoje jis išgyvendis ant šios pasaulės, tai parodys ateitis. — Del skaitytojaus žinios pridursiu: Rockefeller'is tebegyvuoja ir yra Standard Oil Company komiteto perdėtinis; per jo iniciatyvą buvo padarytas kontraktas tarp maskolių ir jo sindikatų; mažuma naftos pabirkų Amerikoje nepriguli prie Standard Oil Company; nuo jų perka naftą turtingas miesto Mannheimo (Vokietijoje) pirklys Pilippas Pott's, kuris yra priešininkas to sutarimo; minėtasis kontraktas pradės veikti nuo Liepos m. šių metų, iki kuriam laikui Rockefeller'is tikisi įveiksias Pott'a.

Gegužės m. 1894

P. Lintas.

P. Lintas

Iš Bulgarijos gyvenimo.

Pabaigoje Gegužės m. šių metų politiška Bulgarijos gyvenime įvyko labai svarbus dalykas: pirmasis ministris *Stambulov* as atsitraukė nuo tarnystės ir jo vietą užėmė kitas žmogus, *Stoilov* as. — Norėdamas pasiteisinti, delko aš tą atmainą laikau per svarbų daigtą, turiu prieiti prie jos iš-tolo, pakalbėjęs iš pradžių apie kitus dalykus.

Europos viešpatystės, pagal savo politiška sąstatą, dalinasi į dvi puses; prie vienos priguli Turkija ir Maskolija, prie kitos — visos kitos viešpatystės. Turkijoje ir Maskolijoje visokia valdžia priguli vienam žmogui, Turkijoje — sultanui, Maskolijoje — carui, kuris turi neapbrėžtuotą, pilną, patvaldišką tiesą daryti, kas jam patinka; jis išduoda įstatus, jis juos ir pildo; žinoma, tuose savo darbuose jis negali apsieiti be pagelbininkų, ir laiko ministerius ir kitokius valdininkus, bet tie veikia jo vardan ir pagal jo norą; teip antai, Maskolijoje yra Viešpatystės Roda, kurios sąnarius paskiria caras ir kurios užduotis apspręsti įstatų projektus; bet rezultatas jos apsprendimo nesuriša caro noro; Roda gali suvisu atmeti projektą, nuspręsti, kad tas įstatus negeras, nenaudingas, carasgi, jeigu išranda tą projektą per naudingą, gali jį padaryti įstatu; teip ir nusiduoda: prie dabar „laimingai“ viešpatuojančio Aleksandro III tapo įvesta didelė žemesnės sudų instancijos reforma: tikroje Maskolijoje išnaikino sątaikos sudžias („miravus“), o įvedė kitokius sudus; projektą tos reformos atmetė didelė viešpatystės Rodos dauguma, bet caras jį užtvirtino, padarė įstatu. — Seniaus tokia monarkų patvaldytė buvo ir kitose šalise; tokia politiška forma esti pas žmones tada, kada jie dar nežinūs, nuolatai veda kares, nes patys užpildinėja ant kitų ir kiti ant jų; vedant karę, reikia, kad visa karumenė vieno žmogaus klausytų; pasibaigus karei, tas vadas pasilieka viešpatiu ir sątaikos laike, nes šitas laikas esti neilgas, greitai vėl reikia eiti kautis; tokiu budu žmonės pripranta prie patvaldiškos vieno žmogaus valdžios ir jį užsilieka ir tada, kada karės atsitinka retai; žmonės esti tamsūs, mažai teišmano ir jiems rodosi, kad geresnės valdymo formos negali būti; tokia politiška forma tinka žmonėms, ant žemo kultūros laipsnio stovintiems. Apsisvietę žmonės supranta, kad vienas protas gerai, bet du da geriaus gali apspręsti dalyką, kad ne žmonės sutverti vyriausybei, ant gero, bet vyriausybė ir valdžia — ant žmonių naudos išrastos; kas-gi gali geriaus žinoti žmonių naudą, jų reikalus, jeigu ne patys žmonės; išmanant vis tai, nesunku buvo suprasti, kad valdžią reikia teip sutaisyti, kad ji elgtųsi ne pagal savo norą ir ne tik sav ant naudos, bet pagal norą žmonių, rūpindamasi apie jų reikalus. Iš dabaryksciu Europos tautų pirmutiniai Anglai įsitaisė pas savę tokią politiška formą; o kitos tautos tame dalyke sekė Anglijos pavyzdį. — Viešpatystės valdžia esti trejopa, turi trejopas funkcijas: 1) tiesdavystės valdžia, kuri išduoda įstatus, 2) administratyviška valdžia, kuri tuos įstatus pildo ir 3) sudų valdžia, kuri baudžia už įstatų peržengimą ir išriša civiliškus žmonių ginčus. Absoliutiškoje monarkijoje visos tos valdžios priguli vienai žmogui; o Anglijoje, ir kitose civilisuotose šalise, ant jos pavyzdžio yra tokia politiška sąstata: tiesdavystės valdžia priguli karaliui (Anglijoje dabar karalienei), apskritai — viešpatystės galvai, sykiu su seimais; pats vienas karalius, be seimų, negali išduoti jokio įstato; šitiejai turi iš pradžių apspręsti įstato projektą; jei jie priima jį į įstatus, tada tas projektas

eina ant karaliaus užtvirtinimo, ir po to tik tampa įstatu; karalius viską daro per ministerius, kurie ir atsako prieš įstatus ir savo tėvynę už savo pasielgimą; karalius už blogą ministerių pasielgimą neat-sako; o jis pats negali blogai elgtis, nes jis nieko nedaro be ministerio parašo ant jo popieros; seimai yra du: deputatų, t. y. pasiuntinių vidus, ir bajorų vidus; deputatus išrenka visi žmonės, o bajorų vidus susideda iš ponų, kurie, kaipo įpėdiniai savo tėvų ir protėvių, turi tiesą sėdėti tame viduje; projektas turi būti apspręstas ir priimtas abiejų tų vidų, o tada jau eina ant karaliaus užtvirtinimo. Administracijos valdžia priguli teip-pat karaliui, bet čion jis pats nieko neveikia ir negali veikti, viską daro ministeriai; šitiejai, triusdami nuolat apie viešpatystės ir žmonių reikalus, turėdami po savo valdžia daug valdininkų ir savo rankose daug pinigų, turi progą geriausiai susipažinti su žmonių reikalais, ir ištikro geriausiai juos pažįsta ir gali užtatai greičiausiai ir geriausiai padaryti įstatų projektus kurie tiktų tų reikalų užganėdinimui; tai-gi ministeriai dažniausiai ir duoda tiesdavystei iniciatyvą; bet dar geriaus už juos žino tėvynės reikalus visi deputatai, kuriuos išrenka visa šalis ir kuriems išrinktojai išreiškia savo reikalavimus; užtatai jeigu deputatų vidus atmeta ministerio projektą, tai matyti, kad jisai negerai žino žmonių reikalus arba nori negerai juos aprupinti; Anglijos deputatų viduje visuomet yra dvi partijos: viena vyriausybės partija, kita priešininkų partija; kožna partija turi savo vadovą, kuriuo esti žmogus ypatingai geros galvos, didelio proto, tvirto budo ir augšto apšvietimo; ten užvesta teip, kad karalius skiria tik vieną ministerį, kuris vadinasi pirmuoju ministriu, *premjeru*, *ministeriu* - *prezidentu*; šitasai ministeris pats jau pasirenka sav kitus draugus; pirmuoju ministriu skiria visuomet vadą tos partijos, prie kurios priguli dauguma deputatų; deputatų dauguma išreiškia daugumos gyventojų norus ir reikalus; tos daugumos vadas žino tuos reikalus, pripažįsta juos per teisingus ir geriausiai gali išmanyti, kaip juos aprupinti; jeigu deputatų dauguma atmeta, nepriima kokio projekto, tai ministerių pasielgimas tuo papeiktas; tuomet jie turi atsisakyti nuo tarnystės, o pirmojo ministerio vietą užima opozicijos vadas, kuris sukviečia pats sav kitus ministerius, savo pagelbininkus. Atmetus deputatams svarbų ministerių projektą, šitiejai gali neatsisakyti nuo tarnystės, bet tada turi prašyti karaliaus, kad jis išskirstytų deputatus namon ir paskirtų naujų deputatų rinkimus; karalius turi tiesą teip padaryti ir tai dėlto, kad gyventojų norai ir pažiūros galėjo persimainyti ir naujų deputatų dauguma gali būti vienos nuomonės su ministriu ir gali priimti jo projektą; bet jeigu ir naujas parlamentas (seimas) atmeta tajį ministerio projektą, tai jis su savo draugais tada turi atsisakyti nuo tarnystės; ant jo vietos karalius pašaukia opozicijos vadą. Bajorų seimas teip-pat sprendžia apie kiekvieną projektą ir jeigu jis atmetų kokį projektą, tai tasai neina ant karaliaus užtvirtinimo, ir netampa įstatu; bet jeigu deputatų vidus priėmė projektą, o bajorų vidus atmetė jį, tai ministeris neatsisako nuo tarnystės, nes bajorai išreiškia ne visą viešpatystės gyventojų, o tik savo norus; dėl tos pačios priežasties bajorų vadų karalius neskiria ministeriais, kuriais skiria tik deputatų partijų vadus. Musų laikuose pirmuoju Anglijos ministriu buvo tai liberalų vadas Gladston, tai konservatorių vadas Salisbury; susirgus Gladstonui, liberalų vadu pasidarė Rosebery, kuris dabar yra pirmuoju ministriu. Karalius turi tiesą neužtvirtinti priimto abiejų vidų projekto, turi tiesą uždėti savo „veto“, bet, kaip Anglai

sako, ta jo tiesa „miega“, jis niekad nesikėsina eiti prieš norą visos tautos, nes galėtų tuo padaryti sav daug pikto; kas kitas absoliutiškoje monarkijoje; ten viešpatis daro pagal savo norą, nes dangmos gyven-tojų noras yra bijotis ir klausyti savo valdono. Tokiu budu Anglai patys savę valdo per savo deputatus, patys rupinasi apie savo reikalus ir buvio pagerinimą; kartais jų darba trukdo bajorų vidus, kuriam rupi tik bajorų reikalai, bet dažniausia, jeigu deputatų vidus ir visa tauta užsispiria savo padaryti, tai bajorai, iš baimės, kad neprapuldytų savo privilegijų, nusileidžia; yra pakeltas klausymas apie sumažinimą bajorų vidaus tiesos — nepriimti projektų, kuriuos priėmė deputatų vidus, arba suvis išnaikinti bajorų vidų. — Tokia, trumpai kalbant, politiška Anglijos sąstata; pagal šitą pavyzdį, panašią sąstatą turi ir kitos civilizuotos šalys. — Panaši konstitucija buvo duota ir Bulgarijai po jos išsilaisvinimo iš-po Turku jungo. Bulgarus išlaisvino iš-po to sunkaus jungo Maskolija; toks dalykas, kaip atėmimas nuo Turkijos didelio žemės ploto, rupi visoms viešpatystėms, yra bendras visų tautų dalykas; Maskolija viena negalėjo atlikti to dalyko be kitų viešpatysčių; kad ji būtų galėjusi teip padaryti, tai, apveikus Turkus, būtų nuo jų atėmus Bulgariją ir pasibrukus ją po savo valdžia, — būtų padariusi iš Bulgarijos savo guberniją; bet sprendžiant apie tą dalyką visoms viešpatystėms, Bulgarija buvo padaryta savystove viešpatyste ir jai buvo duota konstitucija panaši ant konstitucijų kitų civilizuotų šalių; už Bulgarijos išlaisvinimą Maskolija gavo žemės gabalėlį, kurį priskyre prie Bessarabijos, ir Bulgarija turi apmokėti jai karės išlaidas; Bulgarija buvo padaryta į kunigaikštystę. Maskolija negalėjo duoti Bulgarijai nė kunigaikščio, kuris jai patiktų; Bulgarijos kunigaikščiu buvo pastatytas Vokietijos kunigaikštis Aleksandras Battenberg'iškis. Bulgarijoje yra tik vienas deputatų vidus. o bajorų vidaus ten nėra; be-to visu kuo jų konstitucija pasineša į Anglijos konstituciją. — Suprantamas daigtas kad Bulgariai buvo labai dėkingi Maskoliams už tai, kad jie išvarė iš jų tėvynės Turkus; žinodami Bulgarų jausmus ir pasitikėdami ant savo „bumažku“, Maskoliai minė, bene pasiseks jiems su laiku padaryti iš Bulgarijos savo guberniją. Su taja vilčia jie padėjo Battenbergiškiui šiek tiek susiaurinti duotą Bulgarams konstituciją; dėkingas, mat, Battenberg's, gal duosias jiems agituoti ir vilioti prie savęs Bulgarus; bet stojosi suvisu kitaip; Battenberg's visai atkreipė pečius Maskolijai, o ytin gerai pradėjo gyventi su Austrija. Šitai Maskolijai labai nepatiko, ir per jos užpuldinėjimus Battenberg's, del Bulgarijos naudos turėjo atsiskyti nuo Bulgarų kunigaikščio sosto. Tuomet Maskolija nudžiugo, tikėdamasi pasodinsianti ant Bulgarijos sosto savo kunigaikštį, kokį-nors pravoslavną; bet jai tai nepasisekė, nes kitos viešpatystės ir Bulgarija nenorėjo leisti tų žmonių, kuriuos siulė Maskolija; Bulgarija gana ilgai buvo be kunigaikščio; ant galo, matydama, kad viešpatystės nesusitaikys, nes Maskolija nori savo žmogų iškisti, Bulgarija pasikvietė ant kunigaikščio sosto vieną vokišką kunigaikštį, kurisai tuokart tarnavo per apiciera Austrijos karumenėje, kataliką Ferdinandą Koburgiški; tas priėmė Bulgarų užkvieta, nuvažiavo į Bulgariją ir tapo jos kunigaikščiu. Toks Bulgarų pasielgimas baisiai apmaudyjo Maskolių vyriausybę; ji nepripažino Ferdinando per legaliską kunigaikštį, pavadino jį ir jo ministerius užurpatoriais ir liovėsi su jais vedus reikalus, paršaukus iš Bulgarijos ir savo konsulą; nuo to laiko apie Maskolijos pavaldinius, gyvenančius Bulgarijoje,

rupinasi Vokietijos konsulas. Bulgariją išgelbėjo iš to kritiško padėjimo jos apšviesti ir išmintingi vyrai, tarp kurių išymiausias buvo Stambulov's. Kunigaikštis Ferdinandas paskyrė jį per pirmąjį ministerį, tą vietą jis laikė iki Gegužės m. šių metų. Stambulov's labai gerai matė, ką geidžia padaryti su Bulgarija Maskolius; jis suprato, kad šitojo noras yra paversti Bulgariją į savo guberniją. Užtatai jis labai džiaugėsi, kad Maskolija liovėsi vedusi su Bulgarija reikalus; jis pasirupino išvaikyti iš Bulgarijos maskolių špiegus ir agitatorius, kurie viliojo Bulgarus prie Maskolijos; visą savo protą, energiją ir darbą jisai padėjo ant to, kad Bulgarija taptų savystove viešpatyste ant visados, kad prisipatintų jo broliai prie nepriklausančio niekeno politiško gyvenimo; tie jo broliai neseniai buvo paleisti iš vergų jungo, neapsišvietę, neišmaną savo naudos, doriškai mažai išsilavinę; tarp tokių žmonių lengvai atsiranda visokių parsidavėlių ir nelabų žmogystų; taigi Stambulov's turėjo labai energiškai elgtis, norėdamas išnaikinti tuos žudančius tėvynę elementus. Savo siekį jisai pasiekė — tėvynę išgelbėjo nuo pražnties. Iš-pradžią didelė Bulgarų dalis nekentė kunigaikščio Ferdinando; tarp jo priešinių buvo ir Bulgarijos metropolita Klimentas, kurisai atvirai nenorėjo pripažinti Ferdinando per kunigaikštį; užtatai Stambulov'as atidavė jį po sudu, o tasai paskyrė jam sėdėti kalėjime; šimet Ferdinandas susimylėjo ant Klimento, dovanavo jam visą jo kaltę ir sugražino jam metropolito sostą, ant kurio sugrižęs, Klimentas savo kalboje, pasakyoje prie š žmonių minia, mokino savo aveles mylėti savo kunigaikštį ir klausyti jo. — Kaip sakiau, Stambulov'ui reikėjo labai aštriai elgtis su žmonėmis, geidžiant įgyvendinti tvarką ir išnaikinti tėvynės pardavėjus; jis priprato prie tokio aštraus elgimosi. Per kelis metus visi Bulgarai suprato Maskolių norus; jiems aišku buvo, delko Maskolius nenori pripažinti jų kunigaikščio, kurį jie patys pasikvietė; supratę tai, jie visi tolinosi nuo Maskolių; su laiku Bulgarijoje pasidarė gera tvarka; tuomet Stambulov'o aštrus pasielgimas pasidarė nereikalingas ir nenaudingas. — Pamatęs, kad jisai savo darbą atliko, Stambulov'as šimet atsisakė nuo vietos ir pirmuoju ministriu tapo paskirtas teip-pat išmintingas, dorus ir mylis savo tėvynę Stoilov'as. Ta permaina tai labai didis politiškame Bulgarijos gyvenime atsitikimas; tas atsitikimas įžymus tuo, kad pasidarė tyliai ir laimingai, ta permaina parodė, kad per kelioliką metų, o ypač per kelis paskutinius metus gyvenimo be Maskolių prieglobos, Bulgariai labai prisilavino ir politiškai subrendo; svietas mislyjo, kad tvarką Bulgarijoje išlaiko tiktai despotiška Stambulov'o ranka, kad ji vienok turėsianti būti prašalita ir kad tada busią po Bulgarijai; gyvenimas parodė suvisu kitką: Stambulov'as pats atsitraukė nuo valdžios, tapo paskirtas kitas ministeris, ir Bulgarija vėl gyvena ant savo naudos ir laimės. Despotiška Stambulov'o valdžia dabar netiko Bulgarams, dėlto jis ir atsisakė nuo valdžios. Paskyrus Ferdinandai Stoilov'ą pirmuoju ministriu, iš visų Bulgarijos miestų ir kaimų ėjo pas Ferdinanda pasiuntiniai pasakyti jam ačiu už tą permainą ir išreikšti savo dėl jo meilę ir prilankumą; visa tauta, niekeno nepriversta, išreikšė savo kunigaikščiu ko-geriausius jausmus; matyti, kad tas kunigaikštis moka rūpintis apie tautos reikalus, o tauta supranta jo gerus darbus ir myli jį už juos; vienok ir Stambulov'o nuopelnus tauta pripažįsta; visi laikraščiai giria jį už jo pereito laiko darbus. — Iš to atsitikimo matyti, kad Bulgariai jau moka patys apie

savo reikalus rūpintis, kad jie visi myli savo tėvynę ir laisvę ir kad Maskoliumi nepasiseks jau padaryti juos savo pavaldiniais; veltu anais metais Maskvos miesto prezidentas savo kalboje pricš carą nurodė ant tokios Maskolių politikos ir tokių vilčių, kad „Kristaus kryžius žibės ant Šventos Zopijos“; jeigu kada teip ir bus, tai galime tvirtinti, kad Konstantinopolis vis nebus po Rusų valdžia, nes juos atidalina nuo jo Rumėnai, Bulgariai ir kitos krikščioniškos Balkanų pusiausialio tautos, tarp kurių jau kyla mislis apie federaciją; o šitas tautas visuomet šelpš vakarinės viešpatystės. Atsitikimas Bulgarų gyvenime, apie kurį aš kalbėjau, mums, lietuviams, yra labai įsitėmytinas. Bulgarų yra mažiaus, nekaip lietuvių; jie neseniai buvo po Turkų jungu, kurį nusimetė nuo savės tiktai 1878 metuose, t. y. 16 metų atgal; teisybė, tas jų jungas buvo lengvesnis už mūsų nešamąjį jungą; Turkai tik mokestimis slogino Bulgarus; o mus Maskolija netiktai mokestimis slogina; ji apsieina su mumis ne kaip su žmonėmis, bet kaip su gyvuoliais, nes neleidžia mums savaip kalbėti; aš teip kalbu neišmislus, bet teisybę; šiandien žmonės negali apsieiti be mokslo, be knygų, be laikraščių, per kuriuos vieni kitus pamokina, vieni su kitais pasikalba; mums, lietuviams, maskolių valdžia neleidžia spausdinti knygų ir laikraščių, neleidžia mokėtis; sakau neleidžia mokėtis, nes retas tegali mokėtis maskoliškai, o lietuviškai galėtų koznas mokėtis; Bulgariai galėdavo mokėtis ir šviesti savę, galėdavo telktis į drangystes etc.; vis-tai mums uždrausta. Bet idėjos neuždarysi į kalėjimą, neperdursi kalaviju ir nenušausi kulka; nuo jos neapsitversi neperlekiamia siena; tai-gi laisvės idėja, meilė tėvynės, geismas geresnio gyvenimo, apskritai, tautiška idėja įlėkė į Lietuvą ir skečia po ją savo spindulius; visokia pradžia sunkiausia, bet pradžia pasidarius, toliaus darbas sparčiaus eina; atsiminkime, kad mūsų gana daug, kad mes gyvename parubežėje ir kad už rubežiaus galime visuomet rasti pagelbą, jei tik jos prašysime; jug negali toji pagelba mums pati pasisiulyti; kaip ji siulysis, nežinodama mūsų norų, o gal mes jos nenorime? ... Tauta, pradėjusi rūpintis apie savo buvį, greitai eina pirmyn; tą dalyką Bulgariai mums atliudyja.

Sėjos mėn. 1894 m.

P. Valiunas Girinikas.

Kas parašė „Byrutės dainą“?

Petrapilyje keli mylėtojai lietuviško rašto ir kalbos norėjo nesenei išparodyti, kad „Byrutės dainą“ parašė ne P. Valiunas, bet Dionyzas Poška. Mat, pas poną R. tarp kitų Poškos rankraščių (lenkiškai ir lietuviškai parašytu) atrado teipogi ir kopiją (išrašą) „Byrutės dainos“ su korekturomis, pataisytomis Poškos ranka. Atradus šitą Poškos rankraštį su „Byrutės dainos“ teksto pertaisomis, per vieną susirinkimą lietuviškos komisijos Ciec. Geograp. Draugustės tuli Petrapiliečiai Lietuvinkai norėjo išrodyti, kad visai ne Valiunas parašęs „Byrutę“, bet tiktai vienas pats Dionyzas Poškevyčius arba Poška. Kodel teip? Simanas Daukantas pirmas gal-but buvo, kurisai savo „Žemaičių dainose“ pagal žodžius dainininkų išrašytose ant 135-137 l. patalpinęs „Byrutę“, kaipo tautiška dainą, ant 137 l. aiškiai rašo: „Amž. Atilsį P. Valiunas parašė tą dainą“ ir kitoj vietoje sako: „Biruta dainia Žemaitium historiai pirmiaus per *Waluna* paraszita, o pasku par Dioniza *Poszka* pataisita“ (kaip galima skaityt Daukanto rankraščiuose Kiviliuose). Del šitų priežasčių galima tiktai sakyti, kad kopija, atrasta Poškos rankraščių kolekcijoje p. R., nėra originalas. Labai geistina būtų, kad kas išleistų ne tiktai Poškos rankraščius su visais

priedais, bet ir labiaus ištyrinėtų pradžia literariško krutinėjimo tarp mokytų vyrų Lietuvoj ir Žemaičiuose Daukanto epochoje.

Lietuviški laikraščiai.

Pastarame laike „Apžvalga“ kartas nuo karto pradėjo talpinti gana akyvus straipsnelius, kuriuose randame pusėtinai blaivas pažiuras pačių rašytojų, o dar kritikiškesnes nuomones to laikraščio redaktorians.

Teip, štai recenzijoje (jei teip galėtumem pasakyti) žinomos enciklikos Leono XIII, kurios prakalbą patalpinome 7^{ame} „Varpo“ numeryje, autorius to straipsnio dangelyje vietų visuu nedviprasmiai užmeta mūsų dvasiškiems broliams neparangumą bei nerupestingumą apie lietuvištos ir-gi katalikystės reikalus Lietuvoje. Privedęs ilgoje citatoje stambesniuosiuos lietuvištos bei katalikystės peršulius ir priminęs, juog popiežius tokiuose sykiuose liepia savo pavaldinius jam pasiskusti, garbės vertas autorius stato klausymą: „visur tokiai neteisybei ir „barbarybei“*) Maskolijoje esant, kas kaltas, jeigu šventas tėvas Popiežius visko apie tai nežino?“

„Gana tai aišku — atsako toliaus patsai rašytojas — kad mūsų kunigai tik patys tarp savės dejuoja ir kencia, o šventam tėvui nerašo, o jei ir rašo, tai labai retai apie tokius atsitikimus, kurių šiandien ant kiekvienos vietos kolabianiai pildosi. Nėsa, jeigu kunigai apie viską rašytų ir praneštų, tai tik bene būtų jau seniai kitaip virtę. Bet to viso, tur-but, mūsų kunigai nedaro. Gale kiekvienos kalbos dejuoja: „kad negalima susinešti su Rymu, nėra nuo vyriausybės yra užginta susinešimas.“ Dėlto Maskolijos subankrutavoję palicmonai ant dorybės ir daro su kunigais kaip jiems tinka. Ar tai be valdžios pavelyjimo nėra kito kelio iki apaštališko sosto? Man ding, kad gana platus, nės turime po šonu rubežių ir ką tik norime galime nusiusti į Rymą, čia maskolius neturi galybės užlaikyti.

„Dėlto tad, nesnauskite, geradėjai! Atsitiko nedoras valdžios pasielgimas ir rašykite; nepasitikėkite ant kaimynų vokiečių arba lenkų. Nors beje, ir lenkus maskoliai gana persekioja, bet toli dar mažiau, kaip Lietuvos kunigija. Už tad Lietuvos kunigijai kodaugiausiai reikia darbuotis su tokiais „raportais“ iki apaštališko sosto. Beto dar, mažo šventam tėvui niekas ir neišaiškino, kad keli milionai lietuvių katalikų, jau nuo 1863 metų, pasidėkavojant nežmoniškai gudų valdžiai, nē maldaknyges negauna atsispauti savo kalboje ir turi vogte vogti už savo pinigus iš užrubežės! Nėsa, iki šio laiko tarpe Rymo ir Lietuvos vis tik Lenkai ir sulenkėję lietuviai už mūsų krašto reikalus rupinosi. Iš ko gana greitai suprantama, kad jiems turint savo spaudą, apie mūsų dvasišką badą (knygų spaudą) nē į mislį gal neatejo kuomet norint užsiminti šventam tėvui Popiežiui. O antrą verčiant ar-gi mažai yra reikalų tokiems tarpininkams su apaštališku sostu, idant savuosius aplėidžiant, kitų kančias apipasakoti. Vienu žodžiu sakant, kiekvienam reikia pačiam apie savę rūpintis nepadedant viltį ant kitų.“

Toliaus, priminęs misiją arcivyskupo Kazlausko Ryman ir išreiškęs savo nuomonę, juog toji ypata, dėlei visokeriopų priežasčių, tur-but, neužtars žodžio už Lietuvius prieš popiežių, autorius žadina Lietuvos

*) Žodis „barbarybė“ nukaltas ne pagal lietuviškos kalbos dvasią, nėra gyvoje kalboje per pridėjimą pabaigos —ybė niekumet nauji žodžiai nesigamina nuo substantyvų, bet visuomet nuo adjektyvų; pavyzdžiai: didis — *didybė*, narsus — *narsybė*, kvailas — *kvailybė*, etc.

knigus, „kolei ugnies žarijos žioruoja, užmesti ir savasias malkas“ t. y. koveikiausiai kreiptis prie popiežiaus su pasiguodimais ant Rusų valdžios pripaaidimų.

Garbingas šito „Apžvalgos“ straipsnio autorius didei nepasidžiaugia iš enciklikos prakalbos. Vienoje vietoje jisai staciai drožia: „... Išgulytojas, norėdamas pralenkti ir Popiežiaus encikliką. Rossijos ciecorių net į padanges iškelė. Tiktai dideli dyvai, kad ant pabaigos — išgulytojas su tokiais širdingais jausmais dėl pravoslavijos, prie savo prakalbos neužgiedojo: „Bože Caria chrani!“ Ale ir be to pakanka mislyti, juog ne kas kitas kaip tik pravoslaviskos cerkvės apaštalas išguldė Encikliką ir padavus katalikams „žemaičiams ir lietuviams“ greičiau galės įgriebti į gudų žabangus.“

Daug dar kritiškų nuomonių išreiškia gerbtinas autorius apie minėtąją prakalbą, teip juogei, nežiurint ant gana neapdirbtos to straipsnio kalbos ir tulų kitų nepagirtinų pusių, jisai iš-viso daro ant skaitytojaus gerą įspūdį. Tokia „Apžvalgos“ linkmė (jeigu tik ilgai tvers) gal buti labai vaisinga.

„Vienybė Lietuvininkų“ didei pasipiktino iš p. Pauliaus straipsnio „Kas žin ar tai gražu ir išmintinga?“ patilpusio 6^{ame} „Varpo“ numeryje, kame autorius besivaidyjančiuosius Amerikos Lietuvius pasikyrė į dvi partijas. Atkartojus dalį p. Paus straipsnio, „Vien. L.“ savo 32^{ame} num. šėip rašo: „P. Paulius, rašydamas augščiau minėtus žodžius, ar nepažino Amerikos Lietuvų padėjimo arba nenorėjo jo pažinti ir gerai apsvarstyti, ką rašas. Ką p. Paulius rašo apie „Mokslo Draugystę“, tai teisybė: ji yra fanatiška partija, arba geriaus sekta, kuri, dangstydamasi lietuvių plosčiumi, su įnirtimu darbuojasi ne tik panaikinti tarpu lietuvių krikščionišką tikyba, bet pagaliaus paversti juos į žmones gyvulius bei bedievius. Toji partija yra visoje žodžio pasmėje partija, nėra ji atsiskyrė nuo katalikiško tikėjimo, kaip kokia akmens skevelda, ir eina prieš jį. Nedaug šanarių tos partijos rasime, kurie butų persigėrę (?) tą dvasia ir turėtų tuos siekius, kaip jų vadovai: dr. Šliupas ir ex-kunigas Dembskis. Daugumas jų tėra tiktai akli irankiai, nės jie duoda pinigą, šneka ir rašo apie tą arba apie kitą ne delto, juog jie yra persiliudyję tame, bet tik, juog jų vadai teip juos mokina. Toji partija nėra tautiška partija, bet tik maža šakelė kosmopolitiško bedieviškumo. Tokių partijų Amerikoje ir Europoje yra gana daug; jiems jau nėra tautos; ji tenai ir teip darbuojas, kur vilias gausesnius savo darbo vaisius apturėsiant. Jeigu Dr. Šliupas su savo pasekėjais platina savo idėjas tarp lietuvių, tai ne-delto, kad jis lietuvių (tur-but, žodį lietuvių šičion reikia suprasti *patriotas*, V. R.), bet juog tarp lietuvių mato geresnes pasekmes savo apaštalytės. Jeigu jis žinotų, kad žydai meiliaus priims jo mokslą (gaila, kad jisai šito „Vienybės“ straipsnio autoriaus pirmiaus nepasiklausė...) jis, metęs lietuvių, vyktų pas juos. Šliupo partija perdėm priešinga katalikiškam tikėjimui ir aštriai prieš jį kovojanti, todėl aiskus dalykas, kad jai lietuvių katalikai ne tik kad nėra prielankus, bet dar prieš ją kariauja. P. Paulius „Susivienijimą“ vadina partija, kurios organu esant „Vienybė“, o vadu kun. Burba. Dyvinas dalykas: kur p. P. rado, kad „Susiv.“ yra partija kuri kariauja su „M. Draugyste“? Jug jeigu kun. Burba parašė ką ant „M. Dr.“ ir ant jų (keno?) vadovų, tai iš to (suprask *užtai*, *pertai* ar *delto*) dar negalima vadinti „Susiv.“ partija, varančia vaidus su „M. Dr.“, nėra „Susiv.“ nėra kuno B., bet lietuvių katalikų (o ar

„kun. B.“ ne katalikas?! V. R.). Jeigu „Susiv.“ priešingas „M. Dr.“, tai ne delto, kad jis „Susiv.“ ir kad jo prezidentu bei vadovu yra kun. Burba, bet delto, kad jis krikščioniškas — katalikiškas. Daug butų buvę aiškiau ir teisingiau, kad p. P. butų parašęs, juog tarpu Amerikos lietuvių yra dvi partijos, beje: bedieviška ir krikščioniška katalikiška. Prie pirmosios priguli Dr. Šliupas su keliomis dešimtimis savo sėbrų, o prie antrosios du šimtai tukstančių krikščionių katalikų. Bet ir teip da nebutų visai teisinga, nėra lietuvių katalikai nedaro jokios partijos, kariaudami prieš bedievybę — tai daro visos pasaulės krikščionys. Teip-pat nemaža klysta p. P., vadinamas „Vienybė“ partijos organu, nėra ji nepriklauso jokios partijos, bet užsiima abelnais lietuvių dalykais. Ir paties „Susivienijimo“ ji tiek tik tėra organu, kad atlieka (ka?) ir užsiima jo reikalais. „Vienybė“ išėina katalikiškoje dvasioje, o pertai jau neprielanki, kaip ir visi panašios pakraipos laikraščiai, ne tik Dr. Šliupo propagandai, bet ir visokiai (?) bedievybei. Varpininkai jau nesykį apsiriko, rašydamai apie amerikiečius, bet, rodos, ne teip baisiai (ar gal tai buti? jug ši kartą Vieniūninkai ne teip „baisiai“ apmudydas, kaip kitais kartais... beje, pardon, jug dabar tam tikslui pasistriunyo „Valtį“), kaip p. P., nės jisai pagaliaus neįstengė atskirti ypatingų varinėjimųsi žmogysčių (suprask *žmogystų*) nuo lietuviškų dalykų apskritai, ir juos sujaukė į vieną.“

Gal „Vienybė Liet.“, nuo savo punkto matymo, ir daug teisybės pasakė, tik tas keista klausyti, kad jįjė dabar officiališkai nor išsižadėti, buk ji nėra „Susiv. Liet. Kat. Am.“ organu, — kada *de facto* ikišiol teip buvo. Ar „Vienybė“ mato tame sav kokį nužeminimą?! . . .

Vienas šanarys Petrapilio „Labdarių Draugystės“ 31ame „Vienybės Lietuvininkų“ numeryje perspėja, juogei pasklidusysis garsas apie tą draugystę — buk į ją pradeda skverbtis lenkai ir lenkiška dvasia — klaidingas: draugystėje nėra nė vieno lenko. Lygiu budu esant netiesa, buk dabar draugystės prezidentu esąs p. Matulaitis; prezidentu, kaip buvęs, teip ir tebėsas p. Jonas Jašmontas, o p. Matulaitis esąs prezidento pagalbininku.

Į „Vienybė Liet.“ rašo iš Rygos, juogei Rygos Lietuvų „Sėpimo Draugystė“ per Sekmines laikė savo vasarykštį balių, kurs labai gražiai nusidavė. Balius buvo laikytas p. Kleino darže už Dauguvos. Svečių buvę į kokius 560 žmogystų; gryno pelno likę 90 rublių.

Draugystės dalykai eina gerai; išdas jau išnešas kokius 500 rublių, šanarių esą 185. Lenkai didei nori išbriauti į draugystę, bet draugystės vyriausybė jų nepriimant.

Į „Vien. Liet.“ rašo, kad pereituose metuotė Petrapilio dvasiškosios kat. akademijos mokslus išbaigė dešimts kunigų iš visų kampų Rusijos; o iš tos dešimties pabaigusiuju akademiją penki buvę lietuvių ar bent iš Lietuvos. — Į „Vienybė Liet.“ rašo, juog Helsingfors'o universitetas išsiuntes šimet į Lietuvą vieną savo šanarį, p. Mikolą (Suomį), išsimokinti lietuviškos kalbos. Ponas Mikola atsisėdęs Plokščiuose (Naum. pav. Sąvalkų gub.).

Į „Vien. Liet.“ rašo, juogei Joniškioje (Kauno gub.) lietuvių išitaisę keturias pardavinyčias (kromus); lygiu budu esą įkurta naujos lietuviškos pardavinyčios Soluose (Zaras. p.) ir Dotnave (Kaun. p.).

„Vienybėje Liet.“ (Nr. 33) randame žinią, juog 5 d. Rugsjučio Hazleton'o Lietuviai da kartą padarė

atvirą protestą prieš barbarišką Rusų pasielgimą Kražiuose. Protestas buvo darytas vardu 500 lietuvių, gyvenančių Hazletone. Virš formališko protesto buvo laikytos dar ir šaip kalbos apie lietuviystę etc., o pagaliau susirinkusieji nusprendė įkurti politiška klubą, vardu „Lithuanian Independent Club“, prie kurio čia jau prisirašė 45 vyrai. Ant galo vienas kalbėtojas užmanė pagarbinti atmintį pražuvusių kovoje su kazokais Kražiuose žemaičių ir pastatyti jiems paminklą. Ant to užmanymo visi susirinkusieji vienu balsu pritarė ir tuojaus prasidėjo rinkimas pinigų Kražiečių paminklui, kursai turės stovėti lietuviškojo Hazleton'o bažnyčioje, su aprašymu nužudytųjų Kražiečių.

„Vien. Liet.“, regima, labai proteguoja D-rą J. Stupnicką, kurs neperseniai atvyko į Ameriką ir atsiedo Plymouth'e. 33me „Vien. Liet.“ numeryje tuojaus po minėtojo p. Stupnicko reklamos paduota žinia, juog Plymouth'e tveriasi teatrališka „gruppa“ (tur-but *truppa*), kurioji po kelių sąvaičių rodysiant Kražių tragediją, kuria parašęs „neseniai atvykęs į Plymouth'ą autietis.“

„Vien. Liet.“ kartas nuo karto atkartoja žinią, kad Amerikos lietuviai rengia brošiūrą apie Kražių atsitikimą, kame lietuviškai bei angliškai bus išguldytos Rusų „šunybės“*, daromos prieš Lietuvius. su tuo siekiu, kad ir svetimtaučiai ką patirtų apie Lietuvos priespaudas. Mes iš savo pusės velytumem broliams Amerikiečiams, kad jie šitame atvejuje pasielgtų tikrai vyriškai, rimtai ir išmintingai, idant svetimtaučiai iš tos brošiūros gautų tikrai pageidautiną mums įspūdį ir susistatytą tikrą nuomonę apie mus ir Rusus.

* Apie žodį „šunybės“ galima tą-pat pasakyti, kaip ir apie „barbarišką“.

Red.

Gromatos iš-svetur.

Kokie skaitymai priguli parūpinti žmonėms?

Spauda — svarbiausias įrankis platinimui visokių žinių ir idėjų. Kur nepasiekia žodis, tenai nueina ir padaro savo darbą laikraščiai ir knygos. Dažnai laikraštis ir knygos esti beveik vienintelis prieinamas tam tikslui įrankis. Ir mės ikišiolei darbuojamas daugiausia, ar tikriams beveik tiksliai viena plunksna, nes tai mūsų gyvenimo sąlygos neleidžia išbandyti kitų kelių susižinojimui su tautiečiais, tai vėl neturime progos geram išvedimui naujų kelių. Ilgainiui, žinoma, atsiras daugiau veikėjų ant vietos, namieje, labiau įpras kiekvienas rasti sau priderantį trūšą ir geriaus atlikti savo darbą; bet vis-tik laikraščiai ir knygos nenustos savo vertės, o daugeliui veikėjų jie paliks, kaip ir buvo, vienintele proga prisidėjimui prie bendro tautiečių trūso. Laikraštis ir knygos ypač reikalingi sodiečiams. Pas mus, kur žemesnės mokyklos neturi beveik nėkokios įtekės ir pagaliau neduoda nė lankantiems jas reikalingo išsigudrinimo, aš švietimas gali plisti tiksliai per skaitymą. Platinant apšvietimą tarp mūsų sodiečių, didžiai gelbti ir gelbės, tas dalykas kad daugumas žmonių jau moka skaityti. Tiksliai per šitą smagų faktą galime turėti viltį, kad išsigudrinimo dalykuose nepasiliksime užpakalyje kitų Rusijai priklausančių tautų. Reikia vienok stengtis, kiek galima, geriaus suvartoti minėtą faktą. Mums ypač reikalingi rūpintis, kad mūsų sodiečiai nepasijustų ilgainiui ant žemesnio apšvietimo laipsnio, ne-kaip sodiečiai valdančios mus tautos. Man rodosi, neperdidelis bus paradoksas, jei pasakysiu, kad Rusams ikišiolei nesisekė kolonizavimas mūsų krašto, labiausiai dėlto, juog sodinamieji ant mūsų dirvos jų sodiečiai stovėjo ant perdaug žemo laipsnio išsi-

gudrinimo. Dėl menkumo Rusų sodiečių išsigudrinimo eina perniek ir daugelis kitų jų užmanymų surusimui „pakraščiu“. Mums vienok reikia turėti atmintyje, kad ilgainiui viskas gali virsti kitaip; mės neprivalamo užmiršti, viena, kad Rusai mokinasi nuopat pradžių savo kalboje ir dėl tos priežasties iš mokyklų daug daugiau turi naudos, nekaip mūsiečiai, ir, antra, — kad ir apie juos kas kartas smarkiaus ir smarkiaus pradeda rūpintis jų inteligentai: vienur daugina mokyklų skaitlių, įsteigdami šventadienes ir kitas mokyklas, kitur taiso knygynus pasiskaitymui, šen ir ten užveda skaitymus su iliustracijomis ir t. t. Taigi, atkartojau, mums priguli rūpintis, idant išmintingai pasinaudotume iš to, kad daugumas mūsų sodiečių moka skaityti knygas; reikia darbuotis, kad jie pamėgtų skaitymą ir kad turėtų ką skaityti.

Čionai mės priėjome prie didžiai svarbaus, da mūsų laikraščiuose maža tepajudinto klausymo: kokie skaitymai reikia parūpinti žmonėms? Iš-karto rodosi, kad atsakymas ant to klausymo labai lengvas: žmonėms priguli duoti skaityti knygos, kurios keltų jų dorą, suteiktų jiems reikalingas žinias, išdirbtų jų estetiškus jausmus. Bet tas klausimas lengva išrišti ir neiššaukia nėkokių ginčų, tiksliai iki išreiškiamo atsakymą tokioj apskričioj formoje, kaip kad mano padaryta. Jeigu norėtume išgvildinti jį detališkiau ir norėtume pasakyti, kokioj formoje ir linkmėje priguli duoti morališki pamokinimai, kokios žinios reikia suteikti, tuomet, man rodosi, ir nuo nedaugelio „Varpo“ skaitytojų jau išgirstume yvairių nuomonių, dažnai tiesiog priešingų viena kitai. Kaip didžiai skiriasi mūsų pažiūros ant to, kas ir kaip priguli ir galima žmonėms rašyti, lengva nužvelgti pagal išeinančias iš spaudos knygytes ir jų kritiką. Ne pro šalį būtų, kad mės, nepasikākindami kritika atskirų knygyčių, pasikalbėtume apie skaitymus žmonėms plačiau. Malonu būtų atitikti mūsų yvairios linkmės laikraščiuose įžymesnes, kaip reikiant, motyvuotas nuomones apie tą reikalą.*)

Apsvarstant klausymą, kokios knygos reikia parūpinti žmonėms, nereikia užmiršti vieno dalyko, apie kurį aš norėčiau pasakyti da keletą žodžių. Žmonės, nepažinę da gerai spaudos vertės, skaito iš gero noro tiksliai tokias knygas, kurios jiems dėl ko-nors patinka. Žinoma, mės padarytume gal didelę klaidą, jeigu už kriteriumą naudingų žmonėms knygy priimtume tiksliai jų pamėgimą. Vienok šiandien, iki mūsų sodiečiai da nepratę, nepamėgę skaityti, reikia kiek galima, turėti jų reikalavymo. Tam tikslui būtų labai gera surinkti žinios, kokios knygos labiau žmonėms patinka, kokių iš pasirodžiusių ikišiolei skaitymų jie labiausiai reikalauja, kokius raštus ir ką tuose raštuose giria ir kokius bei delko peikia. Man rodosi, žmonių „kritika“ apie šitą dalyką būtų netiksliai tam tikslui naudinga, bet ir šaip interesinga. Iš žmonių atsišaukimų jau senai naudojasi kitų tautų inteligentai, kurie rūpinasi apie pagaminimą skaitymo savo mažiaus pramokintiems tautiečiams. Gaila, kad tuo-tarpu savo rankose teturiu tiksliai surinktus nesenei Peterburgo mokslo apygardoje atsišaukimus pabaigusiujų žemesniasias mokyklas sodiečių apie jų perskaitytas knygas. Kadangi vienok pabaigusieji pradedamasias mokyklas savo pažiūrose ant minėto dalyko nedaug kuo gali skirtis nuo mokančių vos skaityti, tai pagal jų nuomones galima maž-daug spręsti ir apie pažiūras kitų, nelankiusiųjų mokyklas

*) Apie šitą dalyką buvo jau šiek-tiek kalbėta straipsnyje „Ukininko Priedai“ 1893 metų (žiūr. Varpas, 94 m. Nr. 5).

sodiečių. Nepakenks todėl su minėtais atsišaukimais nors trumpai susipažinti. Iš jų matyti, kad Peterburgo apygardos skaitytojams labiausiai patinka knygos dvasiško turinio; su pamėgimu skaito jie istoriskus pasakojimus, ypačiai apie praeitį savo tautos, taip pat išguldymus iš prigimties mokslų — apie pasaulę, žemę ir jos gyventojus ir t. t., pamokinius, tinkančius ūkininkystėje ir šeim praktiškame gyvenime. Apie beletristiką minėtieji skaitytojai nelabai gražiai atsišaukia; apysakas jie skaito „teip sau“, „ką beveikdami“, nors greta su tokiais nemaloniais atsišaukimais giria patekusius jiems veikalus garsesniųjų beletristų. Tūli skaitytojai išreiškia norą turėti „pilnus“ išguldymus apie yvairius dalykus, kur būtų aprašyta viskas „kaip reikia, prigulinciai“. Negali sakyti, kad tuose atsišaukimuose būtų kas labai naujo, nelaukto, ko negalima būtų išpėti iš augšto; vienok reikia pripažinti, kad tūlus teisingus žmonių reikalavimus, kaip augščiaus primintas pareikalavimas „pilnų“ išguldymų, rašytojai dažnai pamiršta, ir priminimas tokių dalykų gali išeiti tikrai ant gero ir rašytojams ir skaitytojams. Mums ypačiai naudingi būtų skaitytojų pasergėjimai apie patį išguldymą, būtent moksliniuose populiarizavimuose. Ar nebus katras skaitytojų „Varpo“ nusiklauses, kaip atsišaukia mūsų žmonės apie yvairius raštus, ką giria, ką peikia etc., ir ar nepapasakos per „Varpą“ ir kitiems?

Dvylos gromatos.

IV.

Žinoma, nuo kogi daugiau pradėti savo gromatą, kad ne nuog atsitikimo Kražiuose. — Apie patį faktą aš nieko nerašysiu, nes apie tai teip daug rašyta mūsų laikraščiuose, juog nieko ypatingo nebegalima pridėti. Aš rašysiu tikrai apie atgarsą, kurį tas atsitikimas padarė Lietuvoje, — apie tą atgarsą, kurį aš girdėjau ir regėjau, bekeliaudamas ši pavasarį po mūsų tėvynę. Pirmas dalykas, kurį pasergėjau, — tai didelis įnirtimas žmonių. Kur tikrai išgirdo apie atsitikimą Kražiuose, visai nenusigando, bet įpykę kalbėjo, kad kitą kart nebesutiksia savo „geradėjų“ su dykomis rankomis ir, jei da bus kada nors kraujo praliejimas, tai turėšėsi iš paskutinos su ginklu rankose: „kad jau žūsime, tai lyg paskutiniam, — bet ir maskolius gerai mus paminės, iki atsieks savo norus!“ Daugiau pasergėjau didelį išpeikimą trijų kunigų, pasirašiusių ant neteisingo Kauno gubernatoriaus protokolo. Štai jų vardai: džiakonas, Sidlavos klebonas Pranciškus Justrzembskis, Kelmės klebonas Karolis Jaugėlis ir Kražių klebonas Apollinarijus Benadskis. Žmonės sako: „Kokie jie Dievo tarnai? jie pardavė bažnyčia! ar tai teip jiems reikėjo užstoti už bažnyčią? Kada parapijonys visur siuntinėjo prašytojus, idant jiems paliktų mūrinę bažnyčią, Kražių klebonui labiaus rūpėjo daržai, negu bažnyčia! Kada plėšikai užpuolė nakties laiku ant Dievo namų ir pasidarė didis kraujo praliejimas, ką jie veikė? Jie ant neteisingo pasirašė gubernatoriaus protokolo, nors matė ir žinojo, kad ten visai kitaip buvo, negu skelbė pats protokolas, drebėdami už savo kailį! Ar tai mums tokių kunigų reikia? Ne, sergėk Dieve nuo tokių silpnų sutvėrimų! Krauti į bankus pinigų ir barti žmones, kad jie mažai aukauja bažnyčiai, tai jie gerai supranta; bet kur reikia pasirodyti tikrais apginėjais bažnyčios, tai čia jie visiškai atsisako nuo darbo ir lenkia sprandą prieš žudytojus savo tautos! Dabar, kada iš Rusų pusės yra baisūs persekiojimai, mums reikia tikrai stiprių dvasiškų bažnyčios tarnų, tikrai mylinčių savo žmones ir tėvynę, o

ne kišenę, reikia tokių, kurie duotų mums paveikslą savo gyvenimu bei darbais ir nesibijotų patekti už savo žmones kad ir kalėjiman, prireikėjus ir galvą padėti. Tokius dvasiškus piemenis tai mės gerbsime ir jų vedami eisime per ugnį ir vandenį.“ Tokias pusėtinai kalbas gavau girdėti del Kražių tragėdijos, bevažinėdamas po Lietuvą. Matyti, kad kunigų pasielgimas Kražiuose labai nepatinka mūsų tautiečiams ir jie, papeikdami tokį pasielgimą, išreiškia savo sveikus reikalavimus nuo Lietuvos kunigų dabarykščio laiko. Ištikro, žmonės, apvarstydami kunigų, pasielgimą Kražiuose galėjo sau tarauti, kad jie eina išvien su rusiška vyresnybe. Kokics pasekmės išeitų iš vienybės Lietuvos kunigų su rusiška vyresnybe, aš jau rašiau pereinus metus savo antrojoj gromatoje. Gaila tikrai, kad „Varpo“ redakcija patalpino tą mano gromatą 7 numeryje „Ukininko“ 93 metų po antrašu „Mūsų rūpesčiai“ ir tokiu būdu pertraukė siulą mano gromatą rašytų vienam laikraščiu. Del žinios redakcijos priduriu, kad mano gromatos yra paskirtos daugiausiai skaitytojams „Varpo“; jeigu redakcija norėtų ką patalpinti iš jų ir „Ukinike“, tai turėtų papasakoti tikrai tam tikroj kalboje jų turinį. — Taigi, grįždamas prie mūsų Kražių, turiu pasakyti, juog labai nenorėčiau, kad mano mąstymai įvyktų ir Lietuvos kunigai nustotų įtekmės ant savo dvasiškų vaikų! Del tos priežasties malonu būtų, kad buvusieji Kražiuose kunigai pataisytų savo klaidą, atvirai atšaukdami per laiškus katalikiškuose laikraščiuose savo parašus, kuriuos jie, Rusų prispirti, padarė ant neteisingo Kauno gubernatoriaus protokolo. Žinoma, užtai gal pareis nukentėti, bet šimtą kartų geriaus kankintinio vainikas, ne kaip amžina negarbė ir vardas pardavėjų bažnyčios bei savo žmonių. Ant galo, man rodosi, nēr ką labai bijotis kankinimo iš pusės vyresnybės, nes visas barbariškas gubernatoriaus darbas labai jau pagarsėjo visoj pasaulėje ir naujos aukos tikrai patvirtintų neteisingumą ir barbarystę Rusų. O juog jie stengiasi prieš akis visos pasaulės pasirodyti teisingais ir civilizuotais žmonėmis! Bet kur tikrai galima, žinoma — tuojaus įkanda. Dabar, kad ir tas tyrinėjimas apie atsitikimą Kražiuose, tikri šunų juokai! Pagarsėjus visoj pasaulėje, Kražių istorijai, buvo liepta sūdai ištirti visas dalykas, nežiurint ant pranešimo gubernatoriaus. Bet kaip buvo tardoma? Kad tikrai kas leptelėjo koki „bereikalingą“ žodį, tuojaus tyrinetojas kišo liudininką į kalėjimą. Kur-gi čia bus išgauta teisybė?! Jei tikrai caras norėtų žinoti teisybę apie visą dalyką, tai turėtų atsiųsti iš Petrapilio juristų komisiją ir pašaukti į ją delegatus Lietuvos gyventojų, idant jie matytų, kad visas tyrinėjimas ne vienpusiai yra varomas; visi sėdintieji kalėjimuose turėtų būti paleisti; liudininkams apskelbta, kad už pasakymą, ką jie matė, kaip kas buvo, nebus nėkokios bausmės. Tokiu būdu galima būtų ištirti tikra teisybė. Dabar-gi valdžia nori, kad pati vietinė administracija per tardytojus išaiškintų savo nusidėjimus! ir da kas? p. Klingenbergis, kursai nuo senų laikų yra pripratęs drumžliname vandenyje žuvis gaudyti t. y. sau karjerą taisyti. Jug tai yra žmogus be gėdos, be garbės ir be sauzinės, tikras vaisius „obrusitelių“ politikos ir sébras dabar valdančios Rusijoje piktos gajos veidmainių, kurių devizas tegali būti: „paskui mus kad ir tvanas būtų!“

Berašydamas gavau žinoti, kad į Vilniu atvažiavo iš Peterburgo oberprokuratorius Koni, idant pats iš-tirtų visą Kražių atsitikimą. Kiek galima žinoti, pons Koni yra žmogus teisingas ir nepaperkamas, bet ir jis, man rodosi, nepatirs visos teisybės

apie Kražius per pono Klingenbergo suktumą. Visi kalininose sėdintieji del Kražių istorijos liepta nuvežti Vilniun, idant juos ten išklaustytū ponas Koni. Bet ponas Kauno gubernatorius visus akylesnius sujimtuosius liepe paleisti, vežti davė tiktai tamsius žmones, kurie galėtų per nesusipratimą ir aklumą maž-daug patys save apkaltinti. Tokiu būdu graudi teisybė, žinoma, paliks neišaiškinta, o galvažudys gubernatoriaus paliks nenubaustas ir vėl, sekdamas senovė, dirbs su savo sėbrais visokias klastas. Koki tie jo sėbrai, tai matyti iš paveikslų, ne kartą mūsų laikraščiuose minėto isprauniko Vichmano, ėmusio kyšius nuo Kražių vienuolių, arba iš tokių, kaip pristovai — Vilkmergės pavietyje tarnaujūs Monževskis, Pasvalyje sėdįs Laveckis ir daugelis kitų, kurie, anot seno priežodžio lupa žmones, prisimynę! Ponas Klingenbergis su augščiaus minėtais policistais — tai yra tipai dabarykščios Rusų administracijos Lietuvoje. Patsai Klingenbergis, pabaigęs tiesų mokslus su kandidato laipsniu, tarnavo išpradžios Vilniuje prie policijos. Matote, kandidatas tiesus, ir prie policijos! Iš to jau galima numanyti, kokio budo galėjo buti šitas žmogus. Visai teisingai jis užsipeluė garbę tikro šnypšlio ir persekiotojaus svetimų gaivalų! Prisimalonėdamas prie buvusio general-gubernatoriaus didžiai mėgusio, kaip žinoma, moterų lyti Kachanovo ir vesdamas jo „gerą pažįstamą“, įgijo Kaune vicegubernatoriaus, o paskui ir gubernatoriaus vietą. Kaip gubernatorius, tuojaus pagarsėjo, juog bekeliaudamas po Lietuvą ir pasergėjęs tarp susirinkusių valsčiuose žmonių, buk tai už nepaklusnumą vyriausybei, užsimanė plakti „priešgynius ir užsivertėlius“ rykstėmis, bet už toki užmanymą ką-tiktai savo kailio nepalydėjo. Dabar galima numanyti, ko reikėjo laukti nuog tokio paukščio Kražių atsitikime! Isprauninkas Vichmanas, dešinė ranka gubernatoriaus, yra tipas vokiečio gešefmacherio, kuriam visur yra tėvynė: jo akise tokσαι dalykas, kaip tikėjimas, tai tiktai viršutinis drabužis, kuris galima visuomet numesti, ką jis ir padarė, palikdamas stačiatikiu, idant užsiliktų ant savo vietos. Jis mėgsta, kaip ir jo draugai, kyšius ir plėšia, kur tiktai primanydamas, vienok prisako savo žemesniems valdininkams, kad jie kyšių neįimtų, nes būse ko-smarkiausiai nubausiti užtai. Galiu pasakyti, kad visi ispraunikai teip graso savo valdininkus, bet nieko iš to neišeina. Ar žinote, kėno paveikslą sekdamis teip daro? Nugi pono Klingenbergio: jisai, paskirdamas kokį-nors valdininką, — insime, pristovą ar kitą-ką, — smarkiai prisako jam, kad kyšių neįimtų, nes tuojaus vietos nustosė ir tieson pakliuse! Vienok nežiurint ant tokių smarkių prisakymų, kyšiai kaip buvo, teip ir tebėra. Teip yra, žinoma, dėlto, juog ponas gubernatorius pats ima šimtais, labiausiai už sugražinimą leidimų dvarus pirkti, kuriuos dabar atiminėja nuo daugelio turinčių šitas tiesas. Kogi tokiu būdu belaukti nuo žemesnių valdininkų, — kaip tokių pristovų, kaip Monževskis, Laveckis ir kitų? Jie, matyti, gerai patyrė budą ir ir siekius savo valdovo ir naudojasi iš to ko-plačiausiai. Toksai Monževskis, turbūt kilęs iš perkrikštytų Lenkų, tikras tipas rusiško policisto aukštesnio laipsnio — švelni gyvatė, su kuriuo turint reikalą ne pro šalį nešioti kišenėje akmenį ir kiekvieną savo žodį daboti, nes jis visados įiesko progos, idant kokiū-nors būdu galėtų prisikabinti ir apiplėšti žmogų; už gerus pinigus jis moka neteisius liudinimus ir dokumentus patvirtinti, gyvą žmogų per numirėlį pataisyti ir negyvą iš numirusių prikelti ir t. t. . . O ką Pasvalio Laveckis, tai tas tikras galvažudys! Jisai laiko mies-

telyje tam tikrus agentus iš žydų, kurie, taisydami visokias žabangas, traukia ing jās nelaimingas aukas: tai atranda sugrižusį amerikietį, iš kurio pristovas, baugindamas kalėjimu ir Siberija, išplėšia keletą šimtų, tai vėl apkaltina žmogų, išmušusį langą tokio žydo, kuriam tuo-tarpu, t. y. kada įlėkė triobon nelaimingas akmuo, numiręs vaikas, ir meta jį, t. y. tą vargšą, kalėjimā, reikalaujamas šimto rublių už paleidimą.

Paženklintieji čionai atsitikimai, iš gyvenimo ir darbų rusiškos policijos Lietuvoje, nėra kokie ypatingi, bet paprasti, kasdieniniai. Mūsų valdininkai visoj Lietuvoje naudojasi iš viso-ko, idant greičiaus pralobtų ir iškiltų valdžios akise. Bet baigdamas gromatą, negaliu iškęsti neprimines da vieno dalyko, gabenančio administracijai didžiausią pelną, — noriu čia priminti apie sanitariską užveizdėjimą. Pirmiausia, kur tiktai nukliūva pristovas, tuojaus reikalauja, kad jam sumestų po kelias dešimtis rublių, jei gyventojai nori palikti be protokolų. Pradėjęs šnekėti apie Lietuvos sanitariską priveizdėjimą, turiu apreikšti ir savo nuomonę apie šitą dalyką.

Kada artinosi prie mūsų pernai ir užpernai kolera, subruzdėjo ir mūsų administracija, raginama iš Peterburgo; bet visas tas subruzdėjimas likosi ant popierio: buvo padalinti paviečiai į skritis; kiekvienoj skirtyje paskirtas daktaras ir „sanitarų priveizdėjimas“, tiktai visas buvo padaryta be pinigų; arba paviečiumi paskirtas šimtas-kitas rublių, ir tiek. Iš to, žinoma, nieko neišėjo: švara, kokia buvo, tokia ir pasiliko, surašyti prižiūrėtojų vardai gulėjo kanceliarijose, o tūli visai nežinojo ir nenorėjo žinoti, kad jie paskirti į kokią ten sanitariską komisiją; tiktai policijai buvo rugiapiūtis, nes ji rinko ir renka nuo gyventojų mokesčius už nedaromus protokolus. Teisybė, iš Kauno buvo paliepta pranešti apie kiekvieną koleros atsitikimą ko-greičiausiai, bet kada tūli daktarai, pildydami šitą paliepiamą, pranešė Kaunan apie pasirodymą jų apskrčiuose koleros. tad jiems buvo už tai iškalbėta . . . Tur-but dėl šitos priezasties šimet, kada kolera pradėjo siausti Žagarėje, niekas nė nesirūpino pranešti valdžiai, iki pats gubernatorius, bevažinėdamas per guberniją, užvažiavo ant jos. Stebėdamasi, kad jis gangreit du mėnesiu nežinojęs apie kolera Žagarėje, pradėjo barti policiją ir daktarus už užtylėjimą! Kaip čia dabar suprasti? Vieną-kart barasi, kad pranešė, kitą-kart, kad nepranešė! Matote, tai vis dėl akių daroma: jam maloniaus, kad nepranešė, bet iš kitos pusės nori pasirodyti, esąs tarnu teisybės. Žinoma, daktarai labai negeri padarė, užtylėdami, kad Žagarėje siaučia kolera, nes tokiu būdu liga prasiplatino labai toli, išnešiojama bėgančių iš miestelio žydų. Gal skaitytojas klaus, kokie daktarai teip nežmoniskai galėjo pasielgti? Du žydu, kuriuodu tai darė ne tiek, kad gubernatoriui įtikytų, bet dėl savo gešefto ir meldžiami kitų žydų pirklių, idant nenupultų miestelio pirklystė. Tokius galvažudžius vertėtų tieson atiduoti! Bet ar tai darys Klingenbergis? juog tai yra pagal savo darbus jo sėbrai, o juodvarnis juodvarniui akių nedrasko! . . . Dvylis.

Nuo redakcijos.

Atspausdinome ir išsiuntėme dovanal „Varpo“ savo skaitytojams „Varpo“ turinį visų pereinę penkerių metų. Jeigu kas da negavo, o malonėtū veikiai jį įgyti, gal atsiusiti į „Varpo“ redakciją markutę už 10 kap., tai atsiusime

✓ Turinys: Reikia buti drasiems J.—Kainas. (Tasa).—Armėnų belletristai. A-š-B — Nauji istoriški takai. — Apie svieto pabaigą. *Kurmis*. — Sindikatai arba karteliai. (Pabaiga) *P. Liutas*. Iš Bulgarijos gyvenimo. *Girinikas*. — Kas parašė „Byrutės daina“? *V-aitis*. — Lietuviški laikraščiai. — Gromatos iš-svetur. — Dvylos gromatos. *Dvylis*. — Nuo redakcijos.